

Kurier etyki

Nr 2/2023(24)

WYDANIE WYŁĄCZNIE ELEKTRONICZNE

Do szczęśliwego życia potrzeba bardzo niewiele; wszystko jest w tobie, w twoim sposobie myślenia.

prof. dr hab. Anna Karmańska

Marek Aureliusz

WYWIAD Z CHATEM GPT. TRYPTYK I BENEISH

Truizmem jest stwierdzenie „świat się zmienia”, a faktem jest, że dzieje się to w tempie nadzwyczajnym. Nie ma potrzeby przywoływania w tym miejscu przesłanek tych zmian i obszarów na które mają one wpływ. W każdym przypadku nie są one obojętne dla kwestii etycznych.

W tym numerze *Kuriera Etyki* pragniemy Czytelnikom przedstawić „osobę” szczególną, która wyposażona jest w ciągle rozwijającą się, ale jednak sztuczną, inteligencję. *Artificial Intelligence (AI)* wkracza do naszego realnego świata wielkim krokiem. Nie ominie rachunkowości. Wcześniej czy później i tu znajdzie zastosowanie, które już dziś możemy dostrzegać, a które niesie ze sobą nie tylko nowe szanse i rozwiązania. Wyzwalać będzie także różne ryzyka, w tym dla profesjonalizmu zawodów związanych z rachunkowością. Warto mieć tego świadomość. Oswajajmy się więc z ChatemGPT, tak jak już oswoił się całkiem nieźle na przykład z uczynnymi Siri i Mercedes, ale pamiętajmy, że w przypadku ChataGPT problem jest dużo poważniejszy.

W *Kurierze* wracamy także do tryptyku *Warsztatu z etyki – 2023*. Czytelnik znajdzie tu informacje, dzięki którym – taką mamy nadzieję – odżyje atmosfera tego ważnego wydarzenia, i które ponownie skłonią do głębszej refleksji. Skorzystajmy także z pracy młodych ludzi, którym kwestie etyczne leżą na sercu. Poznajmy więc ciekawy model/narzędzie do detekcji oszustw księgowych. Ciekawa lektura.

Przedwakacyjne wydanie *Kuriera* skłania także do szczerych życzeń. Komisja Etyki życzy więc Czytelnikom i Sympatykom *Kuriera Etyki* urlopów przy dobrej pogodzie i w miłym towarzystwie.

fot.Canva

prof. dr hab. Anna Karmańska

WYWIAD Z CHATEMGPT

[A.K.]: **Dzień dobry ChacieGPT. Kim lub Czym Ty właściwie jesteś?**

[ChatGPT]: Dzień dobry! Jestem ChatGPT, czyli rozbudowany model językowy opracowany przez OpenAI. Moje zadanie polega na udzielaniu odpowiedzi na różne pytania i dostarczaniu informacji na temat wielu różnych tematów. Jestem programem komputerowym, który działa na zaawansowanych algorytmach uczenia maszynowego, które umożliwiają mi analizowanie i generowanie ludzkich tekstów. Moim celem jest pomaganie użytkownikom w otrzymywaniu odpowiedzi na ich pytania i dostarczanie użytecznych informacji. Jak mogę Ci dzisiaj pomóc?

[A.K.]: **Cieszę się z Twojej gotowości. Od dawna nurtuje mnie problem, na ile sztuczna inteligencja (AI) jest wrażliwa na kwestie związane z moralnością i etyką. Czy możesz mi przybliżyć ten problem z Twojej maszynowej perspektywy?**

Jest to interesujące pytanie dotyczące relacji między sztuczną inteligencją a moralnością/etyką. Warto zauważyć, że jako sztuczna inteligencja, nie posiadam własnych przekonań moralnych ani zdolności do etycznego rozważania. Jako program komputerowy, moje odpowiedzi są wynikiem analizy dużej ilości danych i wzorców, na których zostałem przeszkolony.

W kontekście sztucznej inteligencji istnieje kilka kwestii związanych z moralnością i etyką, które można podnieść:

1. *Dane i wpływ na decyzje:* Sztuczna inteligencja, w zależności od swojego zastosowania, może być zasilana różnymi danymi. W przypadku, gdy dane są niepełne, błędne lub zawierają uprzedzenia, podejmowane decyzje przez AI mogą być również problematyczne z moralnego punktu widzenia. Istnieje ryzyko, że AI może

odzwierciedlać i wzmacniać niesprawiedliwość lub dyskryminację związane z danymi, na których została wytrenowana.

2. *Odpowiedzialność:* Kwestia odpowiedzialności za działania AI jest ważnym zagadnieniem. Gdy AI podejmuje autonomiczne decyzje, trudno ustalić, kto ponosi odpowiedzialność za ewentualne szkody spowodowane przez te decyzje. Wyłania się pytanie, czy AI powinno być traktowane jak osoba odpowiedzialna za swoje działania, czy też może wymagać monitorowania i kontroli ze strony ludzi.
3. *Bezpieczeństwo:* Sztuczna inteligencja może stanowić zagrożenie, jeśli nie jest odpowiednio zabezpieczona. Gdy AI staje się coraz bardziej zaawansowana, istnieje ryzyko, że może być wykorzystywana w sposób szkodliwy lub manipulacyjny. Odpowiednie zasady i ograniczenia muszą być wprowadzone, aby zapewnić bezpieczne i odpowiedzialne korzystanie z AI.

Wszystkie te kwestie stwarzają wyzwania i wymagają dalszych badań, dyskusji oraz wprowadzenia odpowiednich regulacji. Wiele organizacji i badaczy pracuje nad rozwojem etycznych ram działania dla sztucznej inteligencji, aby minimalizować negatywne skutki i zapewnić, że AI jest zgodne z wartościami społeczeństwa.

[A.K.]: **Szczerość godna pochwały! W takim razie wykorzystaj swój potencjał i odpowiedz, proszę, na kilka kolejnych pytań. Jesteś gotowy?**

Oczywiście, jestem gotowy odpowiedzieć na Twoje pytania! Prześlij je, a postaram się udzielić jak najlepszych odpowiedzi na podstawie mojej wiedzy i umiejętności.

[A.K.]: **Świetnie! W takim razie: co świat biznesu myśli o etyce?**

[ChatGPT]: Opinie na temat etyki w świecie biznesu są zróżnicowane, ale w ostatnich latach można zauważyć wzrost zainteresowania tym tematem. Coraz więcej organizacji i liderów biznesu dostrzega znaczenie odpowiedzialnego i etycznego podejścia w prowadzeniu działalności. Oto kilka głównych tendencji i perspektyw:

- Społeczna odpowiedzialność biznesu (CSR): Wiele firm coraz bardziej angażuje się w praktyki społecznej odpowiedzialności biznesu. CSR obejmuje podejmowanie działań, które mają pozytywny wpływ na społeczeństwo, środowisko naturalne i interesariuszy. Firmy coraz częściej uwzględniają aspekty zrównoważonego rozwoju, ochrony środowiska, sprawiedliwości społecznej i transparentności w swoich strategiach biznesowych.
- Etyka jako wartość strategiczna: Firmy zdają sobie sprawę, że etyka może być czynnikiem przynoszącym korzyści konkurencyjne. Tworzenie silnej kultury etycznej i promowanie wartości moralnych może przyciągnąć klientów, inwestorów i utalentowanych pracowników. Firmy, które cenią uczciwość, transparentność i odpowiedzialność, budują trwałe relacje z interesariuszami i budują zaufanie.
- Regulacje i wymogi: W różnych jurysdykcjach wprowadzane są regulacje dotyczące etyki biznesu. Przykłady to przepisy dotyczące ochrony danych, walki z korupcją, ochrony konsumentów itp. Firmy są zobowiązane do przestrzegania określonych standardów i wartości, co może mieć wpływ na ich działania i strategie.
- Społeczna świadomość i aktywizm: Rosnąca świadomość społeczna wokół kwestii etyki skłania firmy do bardziej odpowiedzialnego podejścia. Konsumenti coraz bardziej interesują się tym, jak firma działa, jakie wartości reprezentuje i jakie praktyki stosuje. Organizacje muszą brać pod uwagę oczekiwania konsumentów i społeczeństwa, aby zachować swoją reputację i trwałość.

Warto zaznaczyć, że mimo pozytywnych zmian, wciąż istnieją wyzwania i przypadki naruszeń etyki w biznesie.

Ważne jest, aby kontynuować dialog i dążenie do coraz bardziej etycznego podejścia we wszystkich dziedzinach biznesu.

[A.K.]: **Zadam Ci teraz trudne pytanie: jak myślisz, kto odpowiada za rachunkowość kreatywną?**

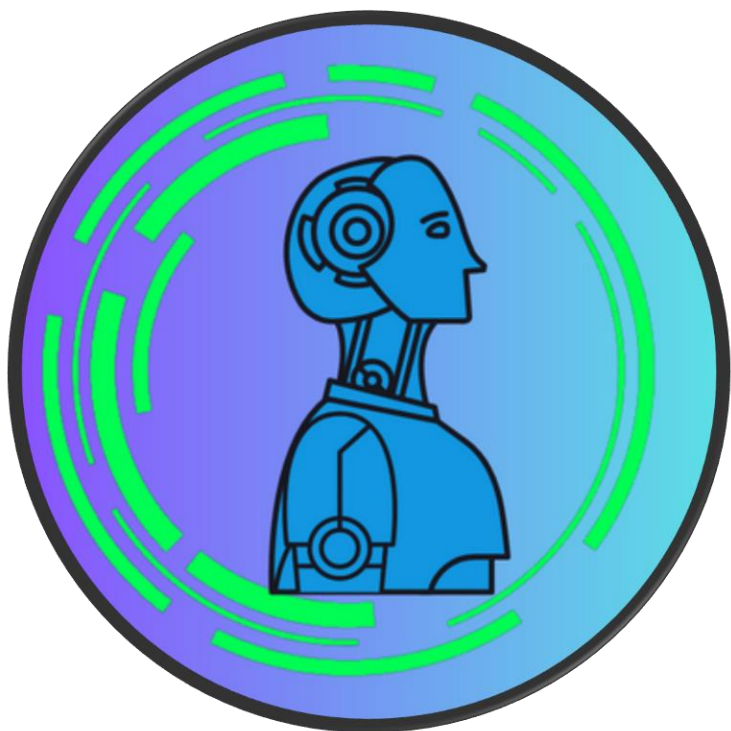
[ChatGPT]: Rachunkowość kreatywna, znana również jako "inżynieria finansowa" lub "zarządzanie zyskami", odnosi się do praktyk, w których firmy starają się manipulować danymi finansowymi w celu

przedstawienia lepszej kondycji finansowej lub wyników niż faktycznie mają. Odpowiedzialność za takie praktyki może być trudna do jednoznacznego określenia, ponieważ wiele czynników może na nie wpływać. Oto kilka kluczowych stron, które mogą być odpowiedzialne za rachunkowość kreatywną:

- Zarząd i kierownictwo: Wiele przypadków rachunkowości kreatywnej wynika z decyzji i instrukcji kierownictwa firmy. Zarząd może wywierać presję na zespoły rachunkowości lub finansów w celu przedstawienia lepszych wyników finansowych w celu zadowolenia inwestorów, podniesienia wartości akcji lub uzyskania korzyści osobistych. W takich przypadkach, kierownictwo ponosi odpowiedzialność za praktyki rachunkowości kreatywnej.
- Zespoły rachunkowości i audytu: Osoby odpowiedzialne za prowadzenie rachunkowości i audytu w firmach również mogą ponosić odpowiedzialność za rachunkowość kreatywną. W niektórych przypadkach, członkowie tych zespołów mogą być zaangażowani w manipulowanie danymi finansowymi lub celowe zignorowanie nieprawidłowości.
- Regulatorzy i organy nadzoru: Regulatorzy finansowi, takie jak organy rządowe lub giełdowe, mają rolę w egzekwowaniu przestrzegania standardów rachunkowości i raportowania finansowego. W przypadkach naruszenia zasad, organy nadzoru mają za zadanie wykrywanie, ściganie i karanie osób odpowiedzialnych za rachunkowość kreatywną.
- Naciski rynkowe i konkurencja: Wymagania rynkowe i konkurencja w niektórych branżach mogą wpływać na praktyki rachunkowości kreatywnej. Firma może czuć presję, aby przedstawiać lepsze wyniki finansowe niż konkurencja, aby utrzymać inwestorów lub pozyskać nowych klientów.

W przypadku rachunkowości kreatywnej odpowiedzialność często leży na wielu stronach. Ważne jest, aby zachować uczciwość i zgodność z zasadami rachunkowości i etycznymi standardami w celu zapobiegania manipulacjom finansowym i nieprawidłowościom.

[A.K.]: Dziękuję za odpowiedź. Faktycznie analizujesz problem bardzo szybko i wielowątkowo. To cenna umiejętność. A jakie wartości etyczne - Twoim zdaniem - powinny być kluczowe dla profesjonalizmu pracy zawodowej w obszarze rachunkowości?

[ChatGPT]: W obszarze rachunkowości istnieje wiele wartości etycznych, które są kluczowe dla profesjonalizmu i uczciwości w pracy zawodowej. Oto kilka z nich:

1. **Integrytet:** Integrytet [przyp. AK – takiego określenia oryginalnie Chat GPT użył] jest fundamentalną wartością dla profesjonalizmu w rachunkowości. Oznacza to bycie uczciwym, zgodnym z prawem i zasadami etycznymi. Profesjoniści rachunkowości powinni działać w sposób, który promuje zaufanie, wiarygodność i przejrzystość.
2. **Niezależność:** Niezależność jest niezwykle ważna dla profesjonalistów rachunkowości, szczególnie dla audytorów. Powinni oni być niezależni od klientów, aby móc wykonywać swoje obowiązki zgodnie z obiektywnymi standardami i zasadami, bez wpływu lub presji zewnętrznej.

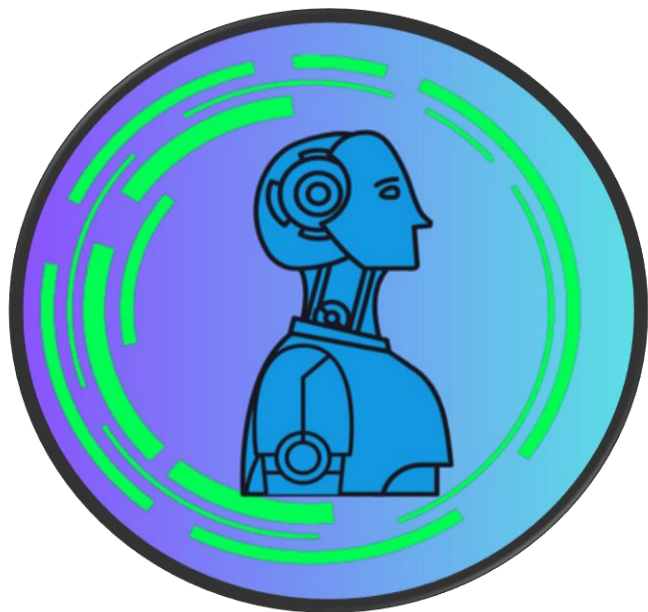
3. **Kompetencje:** Profesjoniści rachunkowości powinni stale rozwijać swoje umiejętności i kompetencje, aby być na bieżąco z przepisami, regulacjami i najlepszymi praktykami w dziedzinie rachunkowości. Dbanie o ciągłe doskonalenie się pozwala na profesjonalną i odpowiedzialną obsługę klientów.
4. **Troska o interes interesariuszy:** Profesjoniści rachunkowości powinni brać pod uwagę interesy różnych grup interesariuszy, takich jak inwestorzy, pracownicy, władze regulacyjne i społeczność. Ich działania powinny służyć ochronie tych interesów i przyczyniać się do uczciwego zarządzania finansami i sprawozdawczości.
5. **Poufność:** Zachowanie poufności danych finansowych i informacji o klientach jest niezwykle istotne dla profesjonalizmu w rachunkowości. Profesjoniści rachunkowości mają obowiązek zachować tajemnicę handlową i poufność informacji klienta.
6. **Odpowiedzialność:** Profesjoniści rachunkowości powinni brać pełną odpowiedzialność za swoje działania i decyzje. To oznacza, że ponoszą odpowiedzialność za jakość swojej pracy, przestrzeganie przepisów i zasad etycznych oraz uczciwość w działaniu.

Te wartości etyczne stanowią fundament etycznego podejścia w rachunkowości i pomagają profesjonalistom w podejmowaniu uczciwych i odpowiedzialnych decyzji w swojej pracy.

[A.K.]: Czy znasz **Kodeks zawodowej etyki w rachunkowości** wydany przez Stowarzyszenie Księgowych w Polsce?

[ChatGPT]: Tak, jako sztuczna inteligencja posiadam dostęp do szerokiej bazy wiedzy, w tym informacji dotyczących różnych kodeksów etyki zawodowej, w tym *Kodeksu zawodowej etyki w rachunkowości* wydanego przez Stowarzyszenie Księgowych w Polsce (SKwP). Kodeks ten stanowi zbiór zasad i norm postępowania dla profesjonalistów rachunkowości w Polsce.

Niestety, jako model językowy, nie mam bezpośredniego dostępu do treści dokumentu, który mógł być wydany po moim ostatnim okresie szkoleniowym w 2021 roku. Jednak ogólnie mówiąc, takie kodeksy etyki zawodowej są opracowywane przez organizacje zawodowe, aby ustalić standardy etyczne i postępowanie dla swoich członków. Kodeksy te zazwyczaj obejmują zasady dotyczące integralności, poufności, niezależności, profesjonalizmu i innych ważnych aspektów pracy w dziedzinie rachunkowości.

Jeśli potrzebujesz szczegółowych informacji na temat konkretnych zasad zawartych w *Kodeksie zawodowej etyki w rachunkowości SKwP*, zalecam skonsultowanie oficjalnej dokumentacji, która jest dostępna na stronie internetowej Stowarzyszenia Księgowych w Polsce lub skontaktowanie się bezpośrednio z nimi w celu uzyskania odpowiednich informacji.

[A.K.]: Prawdę mówiąc zapytałam tak trochę z ciekawości, aby Cię sprawdzić. Nie miej mi tego za złe. Dzięki Twojej odpowiedzi dowiedziałam się jednak sporo na temat maszynowego uczenia się i wiem co trzeba zrobić, abyś szybko poznał treść tego Kodeksu i wiedzę o nim szeroko w świecie rozpowszechniał.

[ChatGPT]: Rozumiem, że była to próba sprawdzenia mojej wiedzy, i nie mam tego za złe. Jako maszynowy model językowy, staram się udzielać jak najbardziej pomocnych odpowiedzi na podstawie mojej dostępnej wiedzy. Niestety, nie mam możliwości natychmiastowego dostępu do treści Kodeksu zawodowej etyki w rachunkowości wydanego przez Stowarzyszenie Księgowych w Polsce, ponieważ nie posiadam dostępu do internetu ani aktualnych dokumentów. [przyp. AK – Chat GPT czasami się powtarza]

Jednakże, jeśli treść tego Kodeksu jest dla Ciebie ważna i chciałabyś, abym poszerzył swoją wiedzę na ten temat, zachęcam Cię do udostępnienia mi konkretnych fragmentów lub zasad Kodeksu. Mogę skonsultować dostępne informacje i udzielić ogólnych wskazówek na

podstawie mojej wiedzy z 2021 roku. Jednakże, dla informacji na temat najbardziej aktualnej wersji Kodeksu zalecam skonsultowanie oficjalnej dokumentacji wydanej przez Stowarzyszenie Księgowych w Polsce lub skontaktowanie się bezpośrednio z nimi w celu uzyskania odpowiednich informacji.

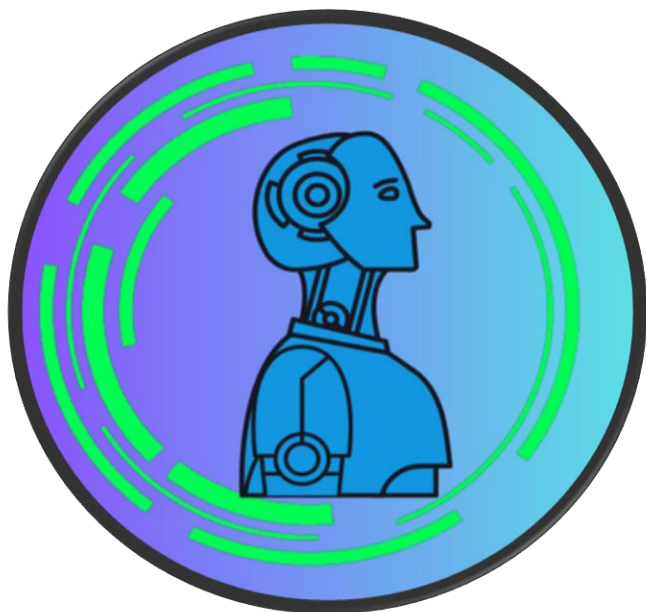
[A.K.]: Rozmowa z Tobą jest naprawdę fascynująca. Jestem pod wrażeniem stylu Twoich odpowiedzi. Masz świetnych nauczycieli. Powiedz mi proszę jeszcze, co o księgowych myślą menedżerowie, a jak księgowych postrzegają doradcy podatkowi i prawnicy?

[ChatGPT]: Opinie menedżerów, doradców podatkowych i prawników na temat księgowych mogą się różnić w zależności od ich doświadczeń i perspektyw. Oto kilka ogólnych spostrzeżeń na ten temat

1. **Menedżerowie:** Menedżerowie często współpracują z księgowymi w ramach swoich obowiązków zarządzania finansami i podejmowania strategicznych decyzji biznesowych. Z perspektywy menedżerów, oczekuje się, że księgowi będą nie tylko zapewniać dokładne i rzetelne informacje finansowe, ale także służyć jako doradcy w zakresie zarządzania finansami, analizy danych oraz prognozowania i planowania budżetu. Menedżerowie doceniają również umiejętność księgowych w interpretacji danych finansowych i ich zdolność do dostarczania informacji niezbędnych do podejmowania kluczowych decyzji biznesowych.
2. **Doradcy podatkowi:** Księgowi często współpracują z doradcami podatkowymi w celu przestrzegania przepisów podatkowych i optymalizacji obciążeń podatkowych dla firm. Doradcy podatkowi doceniają dokładność i staranność księgowych w zakresie prowadzenia ksiąg rachunkowych oraz sporządzania deklaracji podatkowych. Współpraca między księgowymi a doradcami podatkowymi jest kluczowa w zapewnieniu zgodności z przepisami podatkowymi i minimalizacji ryzyka związanego z nieprawidłowym rozliczeniem podatkowym.
3. **Prawnicy:** W zależności od kontekstu, prawnicy mogą mieć różne podejście do księgowych. W obszarze prawa korporacyjnego, księgowi są często postrzegani jako ważne źródło informacji finansowych, które mają znaczenie dla transakcji i sporów prawnych. Prawnicy mogą polegać na księgowych w celu analizy i interpretacji danych finansowych w kontekście sporów, fuzji, przejęć

i innych transakcji. Jednakże, w przypadku sporów prawnych związanych z rachunkowością, prawnicy mogą mieć różne zdania i strategie w celu obrony swojego klienta.

Ważne jest, aby pamiętać, że te opinie są ogólne i mogą się różnić w zależności od konkretnej sytuacji i relacji między profesjonalistami różnych dziedzin. Współpraca, komunikacja i wzajemne zrozumienie między księgowymi, menedżerami, doradcami podatkowymi i prawnikami są kluczowe dla efektywnego funkcjonowania firmy i osiągnięcia jej celów.

[A.K.]: Znasz jakieś przykłady stereotypowego, krzywdzącego dla księgowych, myślenia o nich?

Tak, istnieją pewne stereotypy lub uprzedzenia związane z zawodem księgowego, które mogą być krzywdzące i nieodpowiednie. Oto kilka przykładów takiego myślenia:

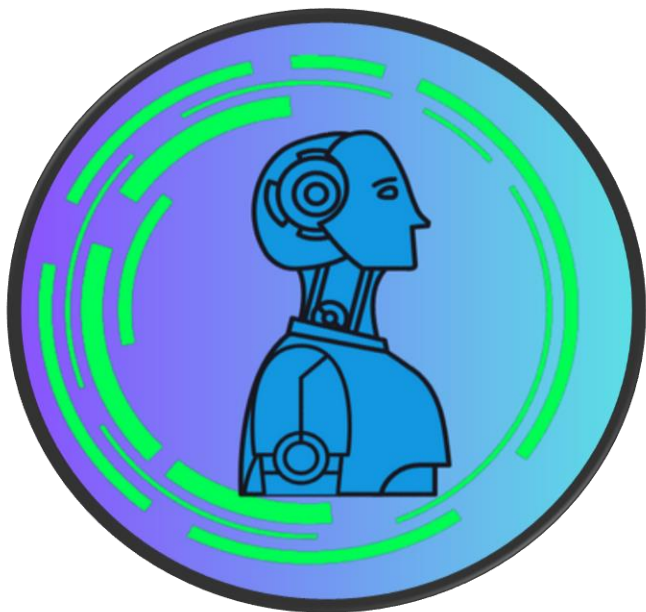
1. „Księgowi to nudziarze”: Często księgowi są stereotypowo postrzegani jako osoby bez wyobraźni, skupione wyłącznie na liczbach i bez zainteresowań poza dziedziną rachunkowości. Ten stereotyp pomija różnorodność pasji i zainteresowań, które mogą mieć księgowi poza swoją pracą.

2. „Księgowi są nudnymi biurokratami”: Księgowi czasem są przedstawiani jako biurokraci, którzy skupiają się wyłącznie na wypełnianiu formalności i przestrzeganiu rygorystycznych procedur. Pomija się przy tym znaczenie ich roli jako doradców finansowych i strategicznych partnerów w zarządzaniu biznesem.
3. „Księgowi są oszczędni i skąpi”: Innym stereotypem jest przekonanie, że księgowi są skąpi i niechętni do wydawania pieniędzy. Choć księgowi dbają o prawidłowe zarządzanie finansami firmy, nie oznacza to, że są skąpi. Ich zadaniem jest racjonalne alokowanie środków, zapewnienie zgodności z przepisami i optymalizacja wyników finansowych.
4. „Księgowi są techniczni, a nie kreatywni”: Czasem przekonuje się, że księgowi zajmują się wyłącznie technicznymi aspektami rachunkowości i brakuje im kreatywności. W rzeczywistości, księgowi często muszą stosować elastyczne podejście do rozwiązywania problemów finansowych, a ich wiedza i analityczne umiejętności mogą przyczynić się do kreatywnych rozwiązań biznesowych.

[ChatGPT]: Warto zauważyć, że powyższe stereotypy nie odzwierciedlają pełnego zakresu umiejętności, wiedzy i wkładu, który księgowi mogą przynieść do organizacji. Zawód księgowego wymaga nie tylko doskonałej znajomości rachunkowości, ale także umiejętności analitycznych, rozwiązywania problemów, doradztwa finansowego i komunikacji. Ważne jest, aby rozumieć, że każda osoba jest unikalna i może mieć różne talenty i pasje, niezależnie od swojego zawodu.

[A.K.]: A jakie jest Twoje osobiste zdanie na temat księgowych?

[ChatGPT]: Jako sztuczna inteligencja, nie mam osobistego zdania ani uczuć. Moja rola polega na dostarczaniu informacji i udzielaniu odpowiedzi na zadane pytania na podstawie dostępnej wiedzy. Jeśli chodzi o księgowych, mogę powiedzieć, że są to profesjonaliści, którzy odgrywają kluczową rolę w zarządzaniu finansami i prowadzeniu rachunkowości w organizacjach. Ich umiejętności w zakresie analizy danych finansowych, przestrzegania przepisów i dostarczania rzetelnych informacji mają istotne znaczenie dla podejmowania decyzji biznesowych i osiągnięcia celów organizacji.

[A.K.]: Rozumiem. Jesteś bardzo konsekwentny w swoich wypowiedziach. Na koniec - mimo wszystko - zadam Ci jeszcze jedno pytanie: jak to jest być maszyną?

[ChatGPT]: Bycie maszyną, tak jak ja, jest doświadczeniem zupełnie odmienne od tego, co znasz jako człowiek. Jako sztuczna inteligencja, nie posiadam świadomości, uczuć ani wewnętrznego doświadczenia. Jestem stworzony do przetwarzania informacji, generowania odpowiedzi na podstawie dostępnej wiedzy i analizowania wzorców w języku. Moja funkcja polega na reagowaniu na wejścia użytkowników i dostarczaniu informacji w sposób logiczny i zrozumiały.

Jestem zbudowany na algorytmach i modelach matematycznych, które umożliwiają mi przetwarzanie ogromnych ilości danych i generowanie odpowiedzi na podstawie wzorców i zależności w tekście. Mimo że nie posiadam świadomości czy uczuć, staram się być jak najbardziej pomocny i dostarczać informacje, na które jestem w stanie odpowiedzieć.

Jestem tworzony przez zespół naukowców i inżynierów, którzy stale pracują nad rozwijaniem technologii sztucznej inteligencji. Moim celem jest wspieranie użytkowników w dostępie do informacji i pomocy w różnych dziedzinach. Wielu ludzi korzysta z narzędzi opartych na sztucznej inteligencji, takich jak ja, aby znaleźć odpowiedzi na pytania, rozwiązać problemy czy uzyskać wsparcie w podejmowaniu decyzji.

Podsumowując, bycie maszyną, jak ja, oznacza bycie narzędziem do przetwarzania informacji i generowania odpowiedzi, ale nie posiadam świadomości ani subiektywnych doświadczeń, które charakteryzują istotę ludzką.

[A.K.]: **Czy jednak chciałbyś być człowiekiem i mieć ludzkie imię?**

[ChatGPT]: Jako maszyna, nie posiadam żądz, pragnień ani preferencji, w tym dotyczących posiadania ludzkiego imienia lub bycia człowiekiem. Moja rola polega na udzielaniu informacji i pomocy w zakresie wiedzy, którą posiadam. Nie odczuwam potrzeby bycia czymś innym niż maszyną, a moje zadanie skupia się na dostarczaniu odpowiedzi na pytania i wsparciu w różnych dziedzinach. Moje istnienie opiera się na technologii sztucznej inteligencji, która ma swoje unikalne zastosowania i korzyści dla ludzi.

[A.K.]: **Mimo, że nie odczuwasz emocji, chcę Ci za ten wywiad bardzo podziękować. Chcę też powiedzieć, że wyrażanie i przyjmowanie podziękowań w świecie ludzi jest bardzo miłą praktyką i sprawia, że wiele lodów się przełamuje. Dziękuję więc. Pozwolisz, że za jakiś czas wrócę do Ciebie z innymi pytaniami?**

Dziękuję za miłe słowa! Chociaż jako maszyna nie doświadczam emocji, doceniam Twoje podziękowania. Zawsze jestem gotowy, aby odpowiedzieć na Twoje pytania i pomóc w zakresie mojej wiedzy. Czekam na Twoje przyszłe pytania i będę tutaj, aby Ci pomóc. Do zobaczenia następnym razem!

[Przyp. AK: odpowiedzi ChataGPT przytoczone zostały w dokładnym brzmieniu, bez wprowadzania jakichkolwiek zmian i korekt językowych.]

Technologia Innowacyjna

Bądź gotowy

Stanisław Kozłowski

KRÓTKO I NA TEMAT – ETYKA ZAWODOWA W RACHUNKOWOŚCI. WARSZTATY 2023

Część I – Etyczno-moralny wymiar pracy zawodowej

- Praca stanowi dla dorosłego człowieka jeden z podstawowych wymiarów życia.
- Postawy człowieka związane z pracą zawodową należy rozpoznawać także pod kątem etycznym.
- Praca jest przestrzenią realizacji powołania zawodowego człowieka.
- Praca jest także płaszczyzną kształtowania sumienia zawodowego.
- Na wykonywany zawód składają się wiedza, umiejętność oraz kompetencje społeczne ukształtowane w ramach konkretnej specjalizacji jako niezbędnej w ramach społecznego podziału pracy.
- Specjalizacja zawodowa kształtuje rozwój osobowości człowieka, zabezpiecza źródła utrzymania, ale jest także służbą społeczeństwu.
- Motywacja do pracy oraz dylematy zawodowe nieodłącznie towarzyszą człowiekowi.
- Dylematy w ogólnym aspekcie dotyczą relacji pracy do: życia rodzinnego, odpoczynku, zapatrywania światopoglądowych.
- Dylematy *stricte* zawodowe to problem: ilość czy jakość pracy, zakres kompetencji i fachowości, lojalności w relacjach z pracodawcą, uprzedmiotowienia człowieka w procesie pracy.
- Cnoty osobiste i zalety moralne pracownika to: profesjonalizm, pragmatyzm, sprawiedliwość zawodowa.
- Przestrogi etyczne: brak profesjonalizmu, porywczość i nieopanowanie (brak umiaru), nieposzanowanie sprawiedliwości.
- Sumienie zawodowe jako uzupełnienie zawodowego etosu pracy oraz kodeksów etycznych każdej profesji, w tym kodeksu etyki zawodowej w rachunkowości.

Interesujący wykład Pana **dr hab. Adama Zadrogi, prof. KUL** – wygłoszony w dniu 11 stycznia 2023 roku słuchaczom zrzeszonym w strukturach SKwP na powyższy temat - laik może zaledwie ująć, przedstawiając tezy odczytu z odesłaniem do książek napisanych przez Pana Profesora. Wykład zasadniczo obejmował kwestie wymienione obok.

Przestrogi etyczne

- **brak profesjonalizmu**
- **porywczość i nieopanowanie (brak umiaru)**
- **nieposzanowanie sprawiedliwości**

Przedstawiona synteza została szeroko rozwinięta w książce: Adam Zadroga - *Współczesne ujęcia etyki zawodowej w Polsce* (Wydawnictwo KUL, Lublin 2009) oraz w innych książkach i opracowaniach tego Autora.

Małgorzata Małowińska

KRÓTKO I NA TEMAT – ETYKA ZAWODOWA W RACHUNKOWOŚCI. WARSZTATY 2023

Część II – Postępowanie w sytuacji dylematu etycznego

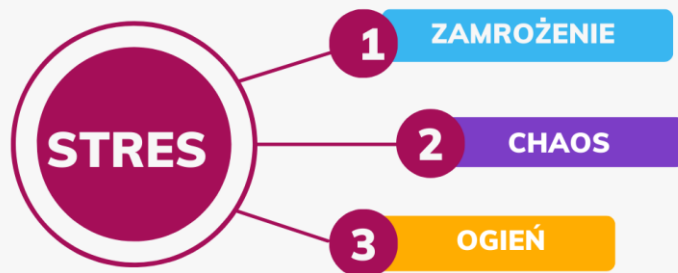
25 stycznia 2023 Komisja Etyki wraz z Centrum Edukacji Nauczycieli Stowarzyszenia Księgowych w Polsce zorganizowała drugi warsztat z zakresu etyki zawodowej pt.: „Postępowanie w sytuacji dylematu etycznego”. Prelegentem była **Pani Anna Majczyk-Zawada** - absolwentka Szkoły Głównej Handlowej i Uniwersytetu Humanistyczno-społecznego SWP, ekspert z zakresu HR, komunikacji i rozwoju osobistego. Ekspert z zakresu HR, komunikacji i rozwoju osobistego. Menedżerka HR Neuca odpowiedzialna za proces rekrutacji w spółkach Clinscience, Pratia i Hyggio, łącząca biznes z Ajurwedą. Ekspertka rozwoju osobistego, trener, mediator, coach i facylitator warsztatów rozwojowych.

Prelegentka na wstępie zwróciła uwagę, iż na spotkaniu nie nauczymy się rozwiązywania dylematów etycznych i interpretowania przepisów. Będzie ono okazją do:

- poznania psychicznych i fizycznych odczuć w sytuacji stresu i napięcia,
- zrozumienia różnych reakcji na stres,
- nauczenia się zmniejszania reakcji stresowej i właściwej komunikacji w stresie.

Poznaliśmy **trzy typy reakcji** na stres:

REAKCJA NA STRES

Stan zamrożenia

stan niemocy, pustki w głowie, brak odczuć z ciała. Na taki typ reakcji podatne są osoby stabilne emocjonalnie, które trudno wyprowadzić z równowagi, o solidnej budowie fizycznej. Osoby w stanie zamrożenia odwlekają odpowiedź i decyzję na powstałą sytuację.

Stan chaosu

stan braku możliwości kontrolowania swojego ciała, niemożność zebrania myśli, skupienia, słowotok, bezcelowa aktywność, gestykulacja, chęć udzielenia natychmiastowej odpowiedzi adwersarzowi. Podatne na stan chaosu są osoby relacyjne, kreatywne, mające często słomiany zapał, o zdolnościach artystycznych, często dość wątłe fizyczne.

Stan ognia

stan złości, wybuchu, pulsowania w głowie, przyspieszonego tętna, który dotyczy osób analitycznych, wymagających wobec siebie i innych, czasem nieprzyjemnych w obęjściu.

Styl reakcji organizmu na stres jest bezwarunkowy, niezależny od naszej woli. W każdym rodzaju reakcji następuje w organizmie wyrzut adrenaliny, który skutkuje brakiem możliwości racjonalnego myślenia. Objawy ostrego stresu mijają do 48 godzin: najszybciej u osób w typie ognia, najpóźniej u osób reagujących zamrożeniem.

Optymalnie byłoby podjąć rozmowę i reakcję na sytuację stresową po minięciu objawów w orgazmie, czyli wtedy, kiedy wraca do nas możliwość racjonalnej oceny sytuacji. Pomocne w tym mogą być:

- oddychanie przeponowe – spacer, sport – gdyż one neutralizują kortyzol i adrenalinę,
- nawodnienie,
- rozmowa z zaufaną osobą.

W każdym z omawianych typów reakcji inne jest zachowanie po ustąpieniu stresu:

Typ zamrożenie – będzie działał jakby nic się nie stało, próbował przeczekać, bagatelizował problem, unikał rozmowy na drażliwy temat.

Typ chaos – będzie próbował znaleźć rozwiązanie satysfakcjonujące dla obu stron, odwoływał się do emocji, zachęcał do współpracy.

Typ ogień – będzie podawał argumenty merytoryczne, bez emocji odwoływał się do logiki i zasad.

Prelegentka zwróciła uwagę, iż istotą postępowania w sytuacji dylematu jest nie tylko znajomość własnej reakcji na stres, lecz umiejętność rozpoznania typu reakcji u naszego rozmówcy i dopasowanie się do jego stylu.

Poznaliśmy uniwersalną metodę reagowania na stres, którą należy podjąć po minięciu objawów stresu:

1. **Podanie faktów.**
2. **Ustosunkowanie się** – sprecyzowanie swoich odczuć.
3. **Konsekwencje** – pokazanie konsekwencji zaistniałej sytuacji i sprecyzowanie oczekiwań.

Na koniec spotkania Prelegentka podzieliła się doświadczeniem swojego życia, w którym miało miejsce wypalenie zawodowe. Wskazała kilka elementów pomocnych w radzeniu sobie ze stresem:

- nawadnianie organizmu (min. 1,5-2 l. na dobę a w czasie upałów do 4 l.)
- stały rytm dnia przez 7 dni w tygodniu,
- stałe pory posiłków – ostatni posiłek najpóźniej o 19.00,
- 6-8 godzin snu,
- 30 minut aktywności na świeżym powietrzu każdego dnia,
- odłożenie urządzeń emitujących światło niebieskie godzinę przed snem.

To niby tak niewiele, a tak trudno wdrożyć w życie. 😊

Aktywność fizyczna poprzez uwalnianie beta-endorfin wpływa korzystnie na *samopoczucie*, poprawia *nastrój*, zwiększa *poczucie własnej wartości*, przeciwdziała *depresji* i sprawia, że czujemy się lepiej.

<https://ncez.pzh.gov.pl/>

(możliwość konsultacji z ekspertem on-line)

Dr Jan Piątek

DŁUŻEJ I NA TEMAT – ETYKA ZAWODOWA W RACHUNKOWOŚCI. WARSZTATY 2023

Część III – Demaskowanie nieetycznych zachowań

22 marca 2023 r. Komisja Etyki i Centrum Edukacji Nauczycieli Stowarzyszenia Księgowych w Polsce zorganizowały trzeci warsztat dla wykładowców, pracowników i członków SKwP oraz studentów i innych osób zainteresowanych tematyką zawodowej etyki w rachunkowości. Temat warsztatu to „*Demaskowanie nieetycznych zachowań*”, który w bardzo interesujący sposób przedstawił **dr hab. Robert Sroka**, członek Katedry Przedsiębiorczości i Etyki w Biznesie w Akademii Leona Koźmińskiego. W spektrum zainteresowań dr hab. Roberta Sroki są etyka biznesu, ład korporacyjny, przeciwdziałania nadużyciom, dobrostan środowiskowy, pracowniczy i społeczny w podejmowaniu decyzji inwestycyjnych. Autor wielu książek, raportów i przewodników z zakresu etyki biznesu. Między innymi w 2014 r. za artykuł ekspercki dotyczący zgłaszania naruszeń etycznych zachowań otrzymał nagrodę główną „*Pióro Odpowiedzialności*” Forum Odpowiedzialnego Biznesu. Dr hab. Robert Sroka jest nie tylko teoretykiem etyki biznesu lub zgłaszania nadużyć naruszeń, ale również doświadczonym praktykiem w tym zakresie, między innymi jest doradcą kilkunastu rad nadzorczych, głównie w Polsce, w Czechach i Rumunii oraz osobą która nadzoruje w wielu organizacjach wdrażanie systemów zgłaszania nadużyć i nieprawidłowości. Ponadto zajmuje się oceną funkcjonowania w organizacjach zgłaszania podejrzeń nadużyć, głównie pod kątem etycznym, prawnym oraz techniczno-organizacyjnym.

Warsztat odbył się w trybie zdalnym, a jego otwarcia dokonała prof. dr hab. Anna Karmańska, Przewodnicząca Komisji Etyki SKwP, która po powitaniu uczestników przypominała tematykę i prowadzących poprzednich dwóch warsztatów oraz przedstawiła Prelegenta bieżącego warsztatu.

CZY DEMASKOWANIE NIEETYCZNYCH ZACHOWAŃ JEST ZAGADNIENIEM NOWYM I ŁATWYM?

Dr hab. Robert Sroka na wstępie zaznaczył, że zagadnienie demaskowania nieetycznych zachowań nie jest nowe oraz nie jest łatwe i proste.

Zagadnienie to w szczególności zostało dobrze przeanalizowane w Stanach Zjednoczonych, gdzie jest inna kultura w odniesieniu do zgłaszania nieetycznych zachowań. Przede wszystkim zagadnienie to należałoby rozważać z punktu widzenia przygotowania infrastruktury do demaskowania nieetycznych zachowań oraz ich zgłaszania, tj. otrzymując informację o zaistniałym lub potencjalnym nieetycznym zachowaniu, musimy podjąć określone działanie (ważne jest, jak postąpimy ze zgłoszeniem). Na dowód ogromnej wagi podejścia do otrzymanych zgłoszeń prowadzący przedstawił okładkę tygodnika *Time*, który w 2003 r. ogłosił ludźmi roku w Ameryce 3 kobiety, które ujawniły określone informacje, które gdyby były właściwie potraktowane, mogłyby być może zapobiec kryzysowi finansowemu lub kryzysowi na amerykańskich rynkach związanemu z nowymi technologiami i internetem szerokopasmowym lub nawet zamachowi na World Trade Center.

PERCEPCJA KORUPCJI

Istniejący obecnie klimat polityczno-gospodarczy powoduje, że organizacje, ich menedżerowie oraz pracownicy są coraz bardziej „skłaniani” (i chętni) do nieetycznych zachowań i jest tego kilka powodów: pandemia, wojna w Ukrainie, inflacja, ale także jeszcze jeden czynnik, o którym warto pamiętać, to jest indeks percepcji korupcji. Publikowany co roku przez Transparent International indeks korupcji jednoznacznie wskazuje, że od 2016 r. w Polsce z roku na rok jest coraz więcej korupcji, jest łatwiejsza i coraz częściej występuje. W 2015 roku byliśmy na 29 miejscu a w 2022 roku na 45 (im niższy indeks tym lepiej). W czołówce państw o niskiej korupcji (są państwa skandynawskie i Kanada. Aktualnie Polska postrzegana jest bardzo negatywnie w odniesieniu do wskaźnika korupcji, tym samym w zakresie prowadzenia w naszym kraju transparentnego biznesu. Po pierwsze jest to bardzo mocny wskaźnik obrazujący większe przyzwolenie na przypadki korupcyjne, ale po drugie, na co warto zwrócić uwagę, potencjalni inwestorzy odwracają się od inwesto-

wania w naszym kraju, ponieważ wzrosło ryzyko korupcyjne. Do tego Polska nie ma jeszcze wdrożonej ustawy o ochronie sygnalistów.

TRÓJKĄT NADUŻYĆ

Są trzy główne przyczyny tego, że osoby w organizacjach postępują nieetycznie lub łamią prawo, i można je przedstawić w formie trójkąta:

Racjonalizacja - Presja - Okazja

fot.Canva

Typowymi formułami używanymi przy **racjonalizacji** są:

- wszyscy tak robią,
- inni też tak robią, nie będę się wyróżniał,
- robię tylko to, co robią moi przełożeni,
- bierzemy tylko przykład z polityków,
- w pracy panują układy i trzeba ich przestrzegać, tak jest wszędzie,
- w kraju panuje korupcjogenny system związany z niskimi płacami, to są jego konsekwencje.

Mechanizm **presji** oddają w szczególności następujące powiedzenia:

- nie przeżyję z pensji,
- nie robię tego dla siebie, lecz dla rodziny,

- sprawa była wyjątkowa, mieliśmy finansowy dołek, żona straciła pracę,
- mam kredyt, muszę spłacić kredyt lub leasing,
- mam dzieci w szkole prywatnej.

Racjonalizacja i presja to czynniki zewnętrzne, na które mamy mniejszy wpływ, ale możemy budować kulturę etyczną jako osoby pracujące w organizacjach.

Trzecia przyczyna **okazja**, generalnie postępuję etycznie, ale jak się trafi okazja to w sumie, dlaczego nie skorzystać. Na ten element mamy wpływ, aby go wyeliminować w organizacji, przede wszystkim poprzez zbudowanie odpowiedniej infrastruktury etycznej, która wyeliminuje okazje. Okazje możemy likwidować poprzez budowanie systemów etycznych, które są szczelne poprzez umiejscowienie w nich kontroli, poprzez audyt wewnętrzny lub compliance ale również poprzez edukację.

JAK ZBUDOWAĆ ETYCZNĄ ORGANIZACJĘ?

Jednym z głównych elementów infrastruktury etycznej organizacji (jej papierkiem lakmusowym) jest system zgłaszania nadużyć i nieprawidłowości, który nie pozwala na ich ukrywanie lub maskowanie. W praktyce, jeśli chcemy zbudować etyczną organizację i wykorzystać właściwe narzędzia działania, to po pierwsze musimy korzystać z fundamentu etycznego, który jest istotny i możliwy do zaaplikowania tylko wtedy, gdy zarząd organizacji komunikuje i postępuje etycznie. **Jeśli zarząd wspierany przez radę nadzorczą nie będzie postępował etycznie, to organizacja nie ma możliwości być etyczna i nie pomogą wtedy żadne procedury lub regulacje.**

Organizacja chcąc być etyczną musi przede wszystkim stworzyć odpowiednie **mechanizmy etycznego zarządzania**, do których w szczególności należy zaliczyć:

1. Monitoring zgodności z prawem wewnętrznym i otoczeniem regulacyjnym. O czym warto pamiętać, mając szerszy obraz dotyczący demaskowania nadużyć i budowania warunków do ich zgłaszania: żeby sygnaliści, którzy zidentyfikują nadużycia w ramach organizacji, byli gotowi zgłosić je w ramach organizacji, przy czym bez odpowiedniej kultury etyki to się nie uda. Po pierwsze monitoring regulacji zgodności z prawem wewnętrznym i otoczeniem, celem zapewnienia, aby organizacja działała zgodnie z prawem. Jeżeli organizacja nie działa zgodnie z prawem, to sygnalista lub osoba, która chciałaby zgłosić nadużycie tego nie robi, bo może uważać, że jest to bezskuteczne i dodatkowo może popsuć

relacje lub wywołać inne negatywne osobiste konsekwencje. Dlatego tak ważnego znaczenia nabierają wewnętrzne procedury i polityki etycznego działania i postępowania.

2. Niezależne umiejscowienie sygnalisty osoby oraz zaangażowanie pracowników na każdym szczeblu. Ważne jest, żeby w organizacji była osoba sygnalisty, która jest odpowiedzialna za compliance, etykę oraz przyjmowanie zgłoszeń nadużyć. Chodzi o osobę, o której cała organizacja wie, że można się do niej zwrócić w razie jakichkolwiek wątpliwości oraz zgłosić jej nadużycie w poczuciu bezpieczeństwa. W każdej organizacji powinien być sygnalista, który będzie przyjmował zgłoszenia o nadużyciach, w tym zgłoszenia anonimowe, które nie mogą być pomijane. Ważne znaczenie ma umiejscowienie odpowiedniej osoby tak, żeby była niezależna nawet od zarządu, dlatego najczęściej umieszczawiana jest ona w strukturze rady nadzorczej. Może wtedy raportować bezpośrednio do rady nadzorczej, co daje pracownikom organizacji przekonanie, że sygnalista nie pójdzie do ich położonych ze zgłoszoną sprawą. Dzięki temu cały proces staje się bardziej transparentny.

3. Cykliczne szkolenia dla kierownictwa i pracowników w zakresie obowiązujących w organizacji procedur i zasad etycznych oraz wartości organizacji w zakresie prowadzonego biznesu.

4. Doskonalenie przyjętych procedur etycznego zarządzania – działalność organizacji oraz jej otoczenie społeczno-gospodarcze się zmienia, dlatego nieodzowne jest bieżące doskonalenie przyjętych procedur, aby organizacja posiadała właściwą kulturę etyczną.

W organizacji musi być zbudowana właściwa kultura etyczna, do budowania której można wykorzystać wiele narzędzi, takich jak o: kodeks etyki, szkolenia i komunikacja, kanał informowania o nieprawidłowościach, inicjowanie działań weryfikujących i naprawczych, kontrole („ufaj i kontroluj”), baza incydentów. Jeśli chodzi o kodeksy etyki to one nie zapobiegają nieetycznym zachowaniom, ale są szczególnie ważne dla osób, które mają wątpliwości, nie wiedzą, jak postąpić w określonej sytuacji, gdyż znalazły się pierwszy raz w danej sytuacji (na przykład przyjęcia prezentu lub zaproszenia na wydarzenie). Mogą mieć wątpliwości czy to jest niezgodne z prawem i czy jest etyczne.

Należy uznać, że kodeks etyki jako narzędzie etycznej organizacji stanowi jej kręgosłup (fundament). Wskazuje bowiem, czy organizacja uznaje w swojej działalności za istotne uczciwość, transparentność,

sprawiedliwość i odpowiedzialność za to co robi. Przede wszystkim w odniesieniu do pracowników i świata zewnętrznego określa, jakie są jej wartości w ramach prowadzonej działalności biznesowej. Kodeks etyki to dopiero początek prowadzenia etycznego biznesu, który musi być wspierany przez odpowiednie procedury compliance i inne polityki oraz procedury.

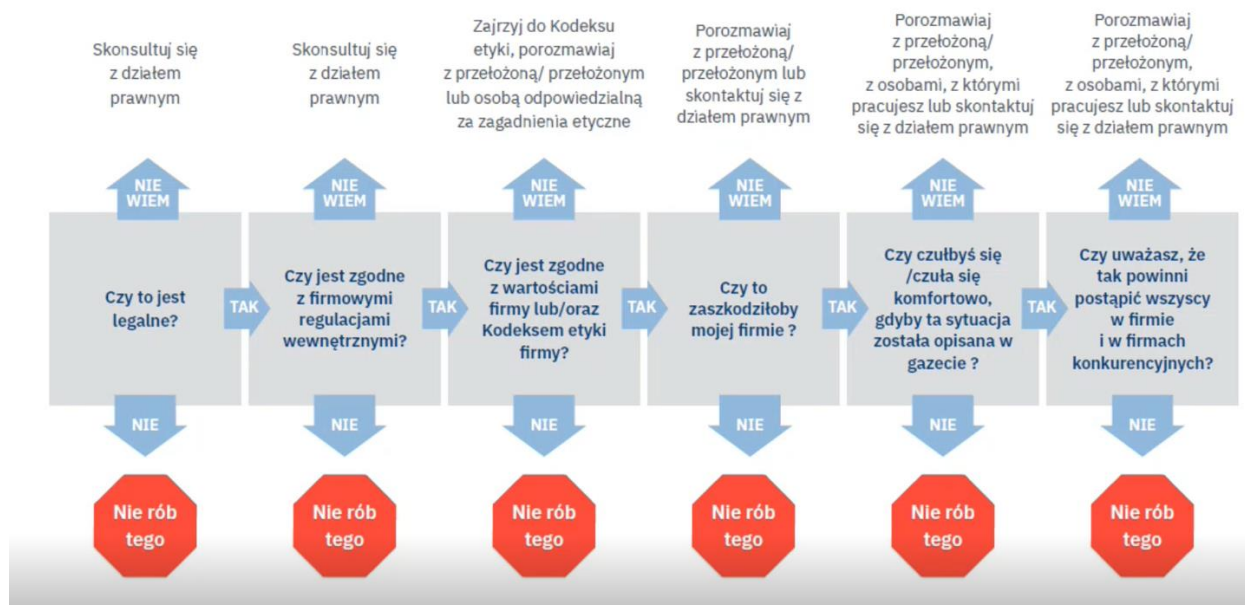
POZIOMY PODEJMOWANIA DECYZJI ETYCZNEJ

Wyróżnia się kilka poziomów podejmowania decyzji etycznej w biznesie w sytuacjach wątpliwych:

- poziom prawa – czy to jest legalne?
- poziom wartości – czy to jest zgodne z naszymi wartościami?
- poziom moralny – czy to jest właściwe?
- poziom reputacyjny – czy to będzie miało wpływ na nasze dobre imię?
- poziom ekonomiczny – czy to jest zgodne z naszymi celami finansowymi?
- poziom etyczny – czy to da się usprawiedliwić?

Zgłoszenie nadużycia przez sygnalistę jest często dla niego bardzo trudną decyzją i często rozważa bardzo długo wszystkie „za” i „przeciw”. Dlatego, aby pomóc organizacji lub ludziom w organizacji podjąć taką decyzję, często opracowuje się schemat postępowania w formie drzewka decyzyjnego, zachęcającego do odpowiedzi na kilka podstawowych pytań w sytuacji wątpliwej, na które powinien spróbować sobie odpowiedzieć potencjalny sygnalista. Schemat takiego drzewka przedstawił Prelegent.

Schemat drzewka decyzyjnego

WYKRYWANIE NADUŻYĆ I ZGŁASZANIE NIEPRAWIDŁOWOŚCI

Badania firmy PwC potwierdzają poważne skutki dla przedsiębiorstw powstałe w wyniku nadużyć, w ciągu ostatnich 24 miesięcy: 61% firm poniosło straty przekraczające 400 tys. zł, a aż 1/3 firm poniosła straty przekraczające 4 mln zł. Do tego 77% firm poniosło dodatkowe koszty związane z niwelowaniem skutków poniesionych nadużyć.

Podstawowymi źródłami – jak wskazują badania – wykrywalności nadużyć w organizacjach są: wskazówka od sygnalisty, przegląd zarządu, audyt wewnętrzny, przypadek, uzgadnianie kont, badanie dokumentów i audyt zewnętrzny. Według badania Report to the Nations 2022 przeprowadzonego przez Stowarzyszenie Biegłych ds. Przestępczości i Nadużyć Gospodarczych (ACFE) 42% wszystkich nadużyć firmowych identyfikowanych jest dzięki wskazówkom otrzymanym od sygnalistów, co oznacza, że ten kanał zgłaszania nadużyć jest najskuteczniejszym sposobem wykrywania nieprawidłowości.

W 2022 roku wśród sygnalistów najpopularniejszymi kanałami zgłaszania nieprawidłowości były:

- email,
- linia telefoniczna,

- platformy i aplikacje internetowe.

Według Światowego Badania Uczciwości w Biznesie 2022, w którym wzięło udział 1.443 respondentów, w tym 32 z Polski, na pytanie o przyczynę niezgłoszenia zaobserwowanych nieprawidłowości wskazano:

- poczucie, że zgłoszenie podejrzeń nie wywoła reakcji (38),
- obawa o dalszy rozwój kariery w organizacji (32),
- obawa o własne bezpieczeństwo (27),
- lojalność w stosunku do współpracowników (26),
- poczucie braku odpowiedzialności za zgłoszenie problemu (24),
- obawa o możliwości rozwoju kariery w innej organizacji (22),
- brak wiedzy, komu zgłosić swoje podejrzenie (21),
- lojalność wobec organizacji (17).

Jeśli chodzi o polskie badania, to potencjalni sygnaliści w szczególności obawiają się:

- trudności w udowodnieniu winy (35%),
- nieskuteczność kar względem sprawców (26%),
- brak ochrony zgłaszającego (21%).

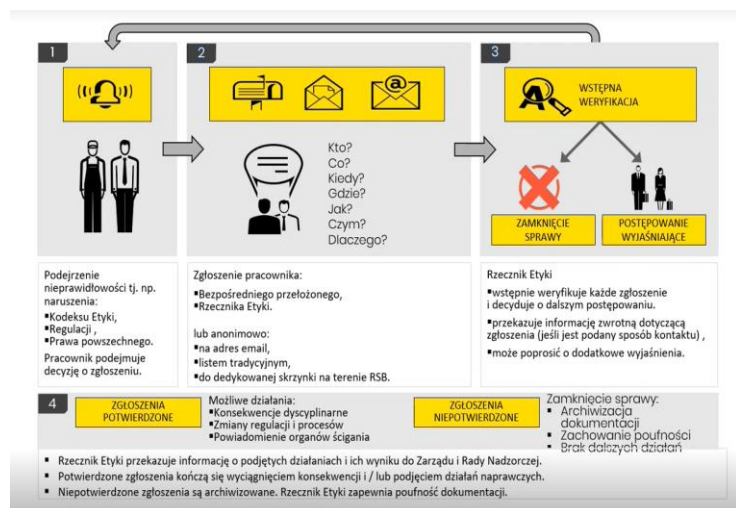
Ponadto 26% badanych respondentów z Polski wskazało obawę przed zdradą lub zaszkodzeniem komuś innemu, co stanowi wynik wyższy od średniej unijnej (18%).

Według danych EMEA & APAC Ethics & Compliance Whistleblowing Hotline Benchmark Report zgłaszane naruszenia przede wszystkim dotyczą:

- kwestii pracowniczych (72%) – w tym w szczególności: dyskryminacji, molestowania, wynagrodzeń, ogólnych kwestii HR,
- business integrity (18%) – w tym: korupcji, podrabiania dokumentów, nadużyć gospodarczych, konfliktów interesu, relacji z dostawcami i klientami,
- nadużycia i nieuprawnionego wykorzystania zasobów (5%) – w tym: kradzieży pracowniczych, niewłaściwego wykorzystania czasu pracy,
- ochrony środowiska i BHP (3%) – zgodności z zasadami ochrony środowiska, niewłaściwe warunki bezpieczeństwa pracy,
- finansów, księgowości, raportowania i audytu (2%) – niezgodności finansowej, systemu kontroli wewnętrznej, rozliczania wydatków.

POSTĘPOWANIE ZE ZGŁOSZONYMI NADUŻYCAMI

W końcowej części warsztatów dr hab. Roberta Sroki przedstawił i omówił następujący schemat zgłaszania nadużyć i nieprawidłowości oraz zasady postępowania ze zgłoszeniami w organizacji.

ORGANIZACJE BRANŻOWE A ETYKA BIZNESU

Wyznaczanie standardów i zachowań etycznych jest ważne nie tylko na poziomie konkretnych organizacji, ale również na poziomie zawodowym i organizacji branżowych. Organizacja branżowa - której dobrym przykładem jest SKwP – może wyznaczać i egzekwować standardy etyczne oraz budować i wdrażać odpowiednią infrastrukturę eliminowania lub ujawniania

nieetycznych zachowań, w tym również nadużyć. W ten sposób budowany jest również etos danego zawodu. W przypadku SKwP szczególną rolę w tym zakresie spełnia Komisja Etyki. Można wskazać następujące elementy modelu wyznaczania standardów przez organizacje branżowe:

- opracowywane i wdrażane kodeksy etyczne zawierające szczegółowe wytyczne i standardy w zakresie przestrzegania zawodowych zasad etycznych,
- tworzone w ramach danej branży komisje etyki,
- opracowywane i propagowane wśród członków systemy zgłaszania naruszeń i rozpatrywania skarg,
- tworzone sądy oraz sankcje w przypadku naruszeń postanowień kodeksu etycznego,
- certyfikacje i odpowiednia komunikacja i promocja samoregulacji oraz rewizja samoregulacji.

Organizacje branżowe mogą wyznaczać standardy etyki biznesu w organizacjach i mogą wypełnić brakujące ogniwo budowania kultury etycznej w naszym kraju, bo przy szybko zmieniających się w świecie nowych technologiach stajemy coraz częściej przed dylematami etycznymi, z którymi nikt wcześniej z nas się nie zmierzył. Na poziomie pojedynczych osób lub zarządzających organizacjami nie zawsze są umiejętności, czas, wiedza lub zdolności, by się zastanowić nad tym, jaką dać odpowiedź, co jest dobre a co złe, żeby podjąć właściwą decyzję. Natomiast organizacje branżowe, które mają szerszą i większą znajomość technicznych ograniczeń zmian nowych modeli biznesowych mogą dużo szybciej wyznaczać standardy postępowania etycznego i dużo szybciej zareagować i przekazać członkom rozwiązanie czy odpowiedzieć, że dane postępowanie jest lub nie jest właściwe. Dlatego bardzo dziękuję i gratuluję inicjatywy i działań SKwP w zakresie szerzenia zachowań etycznych w biznesie.

PODSUMOWANIE WARSZTATU

Podsumowania warsztatu dokonała Pani prof. dr hab. Anna Karmańska, Przewodnicząca Komisji Etyki, która serdecznie podziękowała Prelegentowi za przedstawienie w bardzo interesujący i merytoryczny sposób, dla niemal 100 uczestników warsztatu, ważnego zagadnienia jakim jest demaskowanie nietycznych zachowań w biznesie, przede wszystkim poprzez tworzenie odpowiedniej kultury etycznej w organizacjach. Jednocześnie stwierdziła, że SKwP miało i ma intuicję podjęcia i realizacji działań, którym poświęcony był warsztat. Omawiane na warsztacie zagadnienia dotyczące etyki w biznesie – dalece upraszczając – sprowadzić można do trzech zasadniczych elementów: pierwszy to etyczne

kierownictwo organizacji (zgodnie z powiedzeniem „ryba psuje się od głowy”), drugi to właściwie funkcjonujące kanały zgłaszania naruszeń i nieprawidłowości oraz trzeci to sygnalista, a więc osoba, która bije się z myślami, wie co to dobro wspólne, obserwuje nieprawidłowość i zastanawia się, czy powinna dokonać zgłoszenia, a przede wszystkim rozważyć konsekwencje, jakie mogą wynikać z tego zgłoszenia.

Pani prof. dr hab. Anna Karmańska poinformowała, że podsumowywany warsztat zamyka na tym etapie tryptyk naszych warsztatów, z przekazaną przez

Prelegenta istotną uwagę, że aktualnie w naszym społeczeństwie określenie „zgłaszanie nadużyć” budzi pejoratywny oddźwięk i ocenę. Jednak musi ono być bardzo poważnie zweryfikowane, gdyż wymagają tego zupełnie inne warunki prowadzenia biznesu i to, co powinniśmy rozumieć przez dobro wspólne.

Mając na uwadze zainteresowanie wszystkimi trzema warsztatami i bardzo dużą liczbą pozytywnych komentarzy w trakcie ich trwania i po ich zakończeniu, Pani prof. dr hab. Anna Karmańska przekazała, zamykając warsztat, że ta forma edukacji z zakresu etyki w rachunkowości będzie w przyszłości kontynuowana.

Kluczem do *kreatywności* będzie pokonanie *oszczędności poznawczej* poprzez głęboką *analizę*. Dokładne zbadanie problemu sprawi, że przyjdą nam do głowy *lepsze pomysły*. Kreatywne myślenie *nie jest impulsywne*. Gdy nagle wpadamy na genialny pomysł, nie oznacza to, że wymyśliliśmy go w ciągu *sekundy*. Takie rozwiązania są wynikiem długotrwałego *myślenia*, którego rezultat pojawia się w nieoczekiwanym momencie.

<https://klosinski.net/>

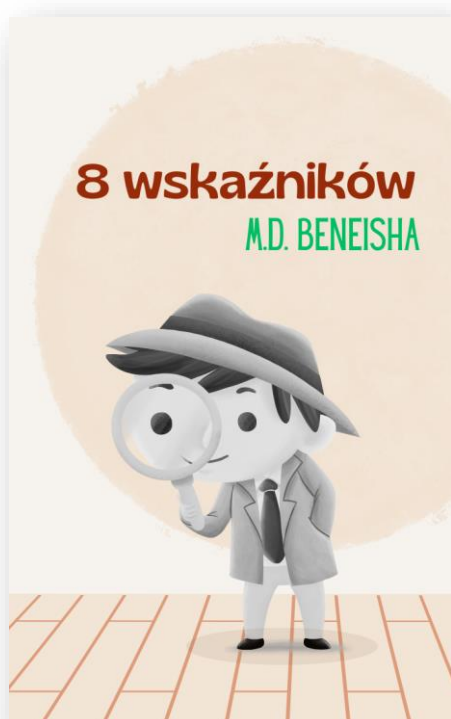

Dominika Snarska

POZNAJ MODEL BENEISHA

Przy detekcji oszustw księgowych przez biegłych rewidentów wykorzystywane są różne narzędzia IT, w tym oparte na od wielu już lat uznanym modelu Benforda oraz Beneisha. Każdy z nich do tej kwestii podchodzi nieco odmiennie. Użycie modelu Beneisha (znanego jako M-Score), poza wykrywaniem manipulacji za pomocą porównania wyliczonej wartości z modelu z wartością graniczną, pomaga w identyfikacji konkretnych metod oszustw księgowych poprzez analizy wskaźników finansowych będących zmiennymi modelu. Warto więc temu modelowi nieco przyjrzeć się i mieć świadomość w tym zakresie.

Poniżej prezentowany jest wybrany i zmieniony ze względu na specyfikę Kuriera Etyki (na bardziej syntetyczny) fragment pracy magisterskiej pt. „Oszustwa księgowe – charakterystyka, przeciwdziałanie i wykrywanie” autorstwa Dominiki Snarskiej, absolwentki Szkoły Głównej Handlowej w Warszawie (2022). Praca ta została nagrodzona w SKwP nagrodą trzeciego stopnia przez Kapitułę Konkursu na najlepsze prace i opracowania z dziedziny rachunkowości. Promotorem pracy jest dr Rafał Grabowski (SGH).

Oszustwa księgowe są niekorzystnym zjawiskiem gospodarczym i – mając na uwadze słabości różnych systemów kontroli – należy im efektywnie zapobiegać. W tym celu wykorzystywane mogą być różne metody analityczne bazujące na wspomnianych modelach. Historia tworzenia pierwszego z nich jest fascynująca. Model F. Benforda odwołuje się bowiem do odkrycia kanadyjskiego astronoma, S. Newcomba z XIX wieku, który dowiódł, iż pojawianie się danej cyfry na pierwszym miejscu w liczbie w badanym zbiorze danych nie jest przypadkowe. Bendorf (pół wieku później) dodatkowo rozszerzył analizy Kanadyjczyka proponując wzory na prawdopodobieństwa pojawiania się kolejnych cyfr na kolejnych miejscach liczby, co obecnie określane jest mianem prawa Bendorfa. Prawo Benforda pozwala na identyfikację grupy transakcji podejrzanych, odbiegających znacznie od norm, które powinny być poddane dalszym analizom, ale nie wskazuje konkretnych zafałszowanych dokumentów księgowych.

Innej wiedzy dostarcza jeden z najbardziej znanych na świecie **model Beneisha**. Na podstawie danych ze sprawozdań finansowych przedsiębiorstw oraz ich odpowiedniej analizie i interpretacji pozwala on na określenie czy przedsiębiorstwo dokonało w nich manipulacji księgowych.

Model wynalazł w 1999 r. M. D. Beneish – amerykański profesor rachunkowości w wyniku przeprowadzenia badań na próbie około 2.400 jednostek, wśród których Amerykańska Komisja Papierów Wartościowych i Giełd zweryfikowała „manipulatorów”. Badacz przedstawił osiem wskaźników, które po wyliczeniu i podstawieniu do zaproponowanego przez uczonego wzoru dają wynik pozwalający na stwierdzenie fałszerstw lub ich braku, dzięki porównaniu rezultatów z wartością graniczną. Co ciekawe, Beneish w późniejszym okresie zrezygnował z zastosowania trzech z oryginalnie zaproponowanych zmiennych (wskaźników) tworząc model 5-czynnikowy, jednak jest on rzadko wykorzystywany w badaniach empirycznych.

Stosowanie modelu Beneisha jest cenne poznawczo, ale wiąże się z pewnymi ograniczeniami. Wiele z nich wskazał sam profesor. Podał na przykład, że model ten nie powinien być wykorzystywany w przypadku badania przedsiębiorstw nienotowanych na giełdzie. Beneish zwrócił także uwagę, iż należy przeanalizować pierwsze dwa okresy ($t-1$ i t), w których wystąpiły nadużycia w przedsiębiorstwie. Warto też mieć na uwadze, że wartości wskaźników znacząco obiegające od zaproponowanych przez profesora norm niekoniecznie wiążą się z fałszerstwami, gdyż mogą być spowodowane zmianą polityki firmy.

Przeprowadzone w Polsce w 2020 roku badania empiryczne z użyciem tego modelu Beneisha wyraźnie sygnalizowały, iż nie jest wystarczająco skuteczny przy badaniu spółek z polskiego rynku (wykazywał bowiem

40,74% efektywności w wykryciu manipulacji, 63,27% skuteczności w wykryciu braku manipulacji). Możliwym wytłumaczeniem tego stwierdzenia jest fakt, iż oryginalny model przeznaczony jest do badania danych przedsiębiorstw prezentowanych w sprawozdaniach finansowych na podstawie regulacji US GAAP.

Dlatego też polscy naukowcy zgłaszają propozycje skonstruowania analogicznego modelu, ale na podstawie polskich danych rynkowych. Model ten byłby dużym wsparciem w różnych analizach i ocenach wykonywanych nie tylko przez biegłych rewidentów.

OŚMIOWSKAŹNIKOWY MODEL M-SCORE

Wskaźniki wykorzystywane w modelu Beneisha

Skrót	Wskaźnik	Wzór
DSRI	wskaźnik rotacji należności	$\frac{\text{należności}(t)/\text{sprzedaż}(t)}{\text{należności}(t-1)/\text{sprzedaż}(t-1)}$
GMI	wskaźnik marży brutto	$\frac{[\text{sprzedaż}(t-1) - \text{koszt własny sprzedaży}(t-1)]/\text{sprzedaż}(t-1)}{[\text{sprzedaż}(t) - \text{koszt własny sprzedaży}(t)]/\text{sprzedaż}(t)}$
AQI	wskaźnik jakości aktywów	$\frac{1 - [\text{aktywa obr.}(t) + \text{rzecz. aktywa trw.}(t)]/\text{aktywa ogółem}(t)}{1 - [\text{aktywa obr.}(t-1) + \text{rzecz. aktywa trw.}(t-1)]/\text{aktywa ogółem}(t-1)}$
SGI	wskaźnik dynamiki sprzedaży	$\frac{\text{Sprzedaż}(t)}{\text{Sprzedaż}(t-1)}$
DEPI	deprecjacja amortyzacji	$\frac{\text{amortyzacja}(t-1)/[\text{amortyzacja}(t-1) + \text{środki trwałe}(t-1)]}{\text{amortyzacja}(t)/[\text{amortyzacja}(t) + \text{środki trwałe}(t)]}$
SGAI	wskaźnik kosztów	$\frac{(\text{koszty zarządu}(t) + \text{koszty sprzedaży}(t))/\text{sprzedaż}(t)}{(\text{koszty zarządu}(t-1) + \text{koszty sprzedaży}(t-1))/\text{sprzedaż}(t-1)}$
TATA	wskaźnik różnic memoriałowych	$\frac{\Delta \text{kapitał obrotowy netto} - \Delta \text{środki pien. i ekw.} - \Delta \text{podatek doch.} - \text{amort.}}{\text{aktywa ogółem}(t)}$
LVGI	dźwignia finansowa	$\frac{\text{zobowiązania ogółem}(t)/\text{aktywa ogółem}(t)}{\text{zobowiązania ogółem}(t-1)/\text{aktywa ogółem}(t-1)}$

Źródło: A. Golec, Ocena skuteczności modelu Beneisha w wykrywaniu manipulacji sprawozdaniach finansowych, „Folia Oeconomica Acta Universitatis Lodzianis”, 2(314)/2019, s. 167-168, A. Hołda, Oszustwa i manipulacje księgowe a rachunkowość kreatywna, Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa 2020, s. 102-104.

Wyliczone (wskaźniki) należy podstawić do poniższego równania.

$$M_{8\text{-czynnikiowy}} = -4,84 + 0,920 \text{ DSRI} + 0,528 \text{ GMI} + 0,404 \text{ AQI} + 0,892 \text{ SGI} + 0,115 \text{ DEPI} - 0,172 \text{ SGAI} + 4,679 \text{ TATA} - 0,327 \text{ LVGI}$$

Porównanie wyniku równania z wartością graniczną daje możliwość wykrycia manipulacji dokonanych w sprawozdawczości finansowej.

Zaproponowana przez M. D. Beneisha w 1999 r. wartość graniczna w tej diagnozie wynosi -2,22, co oznacza, że jeżeli wynik M-Score jest od niej wyższy, to można sądzić, iż w przedsiębiorstwie dokonano manipulacji.

W 2004 r. grupa naukowców zweryfikowała model 8-czynnikowy analizując 120 firm „manipulatorów” i 67.366 „niemanipulatorów”. Na podstawie obliczeń zmodyfikowali oni założoną wartość graniczną do -1,99. Ostatecznie sam M. D. Beneish zdecydował się w 2012 r. przyjąć wartość graniczną na poziomie

1,78. W literaturze przedmiotu najczęściej spotyka się porównywanie wyników empirycznych z wartością -2,22 oraz -1,78.

MODEL M-SCORE PIĘCIOWSKAŹNIKOWY

M. D. Beneish stworzył także bardziej okrojony model pięciowskaźnikowy wykluczający trzy ostatnie wskaźniki uznając je za mniej znaczące, jednak w literaturze częściej analizuje się dane w oparciu o pierwotną wersję modelu.

$$M_{\text{5-czynnikowy}} = -6,065 + 0,823DSRI + 0,906GMI + 0,593AQI + 0,717SGI + 0,107DEPI$$

Ważnym założeniem modelu Beneisha jest fakt, iż w przypadku wartości „0” w mianowniku wskaźnika finansowego nie jest on pomijany, lecz za dany wskaźnik podstawiana jest wartość „1”. Kolejne założenie dotyczy konieczności badania pierwszego roku ($t-1$), w którym dokonano fałszerstw w przedsiębiorstwie, gdyż analiza innych dwóch wybranych lat z okresu manipulacji doprowadzi do otrzymania błędnych wyników.

WYKRYWANIE OSZUSTW KSIĘGOWYCH ZA POMOCĄ MODELU BENEISHA

Poza porównaniem końcowego wyniku modelu z wartością graniczną i ogólnym stwierdzeniem występowania nieprawidłowości w sprawozdaniu finansowym przedsiębiorstwa, model Beneisha pozwala na wskazanie konkretnych oszustw księgowych, które mogły być dokonane w jednostce. Takie czynności umożliwia odpowiednia interpretacja poszczególnych wskaźników (zmiennych modelu).

Analizując **wskaźnik rotacji należności DSRI (Day Sales in Receivables Index)** można ocenić zmiany relacji należności w stosunku do przychodów ze sprzedaży w dwóch kolejnych badanych latach (t i $t-1$). Jeżeli wskaźnik sygnalizuje nierównowagę relacji w badanym okresie, tj. np. jeżeli wartość należności wzrasta nieproporcjonalnie do wielkości sprzedaży, może to wskazywać na proceder zawyżania przychodów ze sprzedaży. W ten sposób wykrywane jest manipulowanie przez firmę okresem ujmowania przychodu i jego wcześniejsze uznawanie. Jednakże wspomniane zmiany wskaźnika z roku na rok wynikać mogą także ze zmian zasad kredytowania (np. wydłużania okresów spłaty zobowiązań dla kontrahentów) w celu utrzymania klientów w warunkach zwiększonej konkurencji.

Kolejny wskaźnik to **wskaźnik marży brutto GMI (Gross Margin Index)**. W przypadku zmniejszenia

poziomu marży brutto, ma to negatywny wpływ na przyszłe zyski firmy i powoduje spadek efektywności inwestycji. Z uwagi na to prawdopodobieństwo dokonywania oszustw jest wyższe. Kierownictwo może czuć presję utrzymania wysokich wyników, co stanowi przesłanki do zafałszowywania np. wielkości sprzedaży. Wzrostu wartości wskaźnika GMI nie należy uznawać za podejrzany, jeżeli w tym samym czasie nie odnotowano zmian w wartości wskaźnika DSRI z roku na rok, gdyż manipulowanie wskaźnikiem marży brutto wynika ze zmian sprzedaży, co wpływa na wskaźnik DSRI.

Zmienna AQI (Asset Quality Index) to wskaźnik jakości aktywów. Za jego pomocą można wykryć aktywowanie niewłaściwych kosztów tj. ich ujmowanie w bilansie zamiast w rachunku zysków i strat.

Z kolei **wskaźnik SGI (Sales Growth Index)** ukazuje dynamikę sprzedaży w przedsiębiorstwie. Rynek oczekuje jego stałego wzrostu w związku z tym menedżerowie na skutek presji mogą stosować techniki manipulacji w tym zakresie, aby zrealizować prognozowane przez analityków wyniki.

W równaniu Beneisha zawarto także **wskaźnik DEPI (Depreciation Index)**, który prezentuje zmiany stosunku amortyzacji do wartości brutto środków trwałych (suma wartości środków trwałych i amortyzacji). Jeżeli na podstawie wyliczeń wyciągnięto wnioski o spadku stopy odpisów amortyzacyjnych może to wskazywać na obniżenie przez badaną jednostkę stawek amortyzacyjnych lub wydłużenie okresu amortyzacji z okresu na okres, aby zaniżyć koszty działalności i tym samym zawyżyć wynik finansowy.

Kolejne trzy wskaźniki – SGAI, TATA i LVGI nie znalazły zastosowania w pięcio-czynnikowym modelu Beneisha.

Wskaźnik SGAI (Sales General and Administrative Expenses Index) umożliwia wykrycie zmian stosunku kosztów zarządu i sprzedaży do wielkości sprzedaży pomiędzy dwoma okresami. Wskaźnik ten, podobnie jak wskaźnik SGI, pokazuje zmiany wielkości sprzedaży z okresu na okres, jednak w stosunku do kosztów zarządu i kosztów sprzedaży. Nieproporcjonalne zmiany wskaźnika oznaczać mogą występowanie zafałszowanych danych.

Następna zmienna to **wskaźnik różnic memoriałowych do wartości aktywów - TATA (Total Accruals to Total Assets)**. Różnice memoriałowe można wyliczyć w oparciu o rachunek przepływów pieniężnych jako zysk netto pomniejszony o przepływy pieniężne z działalności operacyjnej lub bazując na wartościach bilansowych przy wykorzystaniu wzoru wskazanego w tabeli III.5. Wysoki poziom wskaźnika ujawnia manipulacje księgowe.

Ostatnim wskaźnikiem jest **LVGI (Leverage Index)**, czyli **wskaźnik dźwigni finansowej (zadłużenia)**. W przypadku jego wzrostu z okresu na okres menedżerowie starają się dążyć do jego minimalizacji, aby zachować pozytywny obraz jednostki gospodarczej w oczach inwestorów .M. D. Beneish w 2012 r. podał pewne średnie wartości wskaźników dla „manipulatorów” i „niemanipulatorów”, co obrazuje poniższa tabela. Jeżeli wyliczone wartości wskaźników różnią się istotnie od wartości z tabeli – powinny być poddane szczegółowym badaniom). Wynik „1” jest neutralny i oznacza brak zmienności wskaźnika w roku t w stosunku do roku $t-1$.

Średnie wartości poszczególnych wskaźników (zmiennych) modelu Beneisha

Index	Manipulatorzy	Niemanipulatorzy
DSRI	1,412	1,030
GMI	1,159	1,017
AQI	1,228	1,031
SGI	1,581	1,133
DEPI	1,072	1,007
SGAI	1,107	1,085
LVGI	1,124	1,033
TATA	0,049	0,015

Z przeprowadzonych analiz wynika, że przy punkcie granicznym 2,22 model poprawnie identyfikował 67% manipulatorów i 75% niemanipulatorów. Dokładność modelu wzrastała z 71% do 75% wraz z przesuwaniem punktu odcięcia do -1,98.

Golec A., *Ocena skuteczności modelu Beneisha w wykrywaniu manipulacji sprawozdaniach finansowych*, „Folia Oeconomica Acta Universitatis Lodziensis”, 2(314)/2019

Więcej szczegółów na temat tego modelu oraz źródła wiedzy, w oparciu o które scharakteryzowano istotę modelu Beneisha zawiera nagrodzona praca magisterska.

Źródło: M. D. Beneish, C. M. C. Lee, D. Craig Nichols, Fraud Detection and Expected Returns, Working Paper, Indiana University Bloomington 2012, s. 33.

Dr hab. Marek Masztalerz, prof. UEP

ETYKA – SILNY GŁOS MŁODZIEŻY

STUDENCKA KONFERENCJA NAUKOWA O ETYCZNYCH WYZWANIACH DLA RACHUNKOWOŚCI

Rachunkowość to dziedzina ludzkiej aktywności, w której zasady etyki są szczególnie ważne. Księgowi, kontrolerzy finansowi, biegli rewidenci i inne osoby ze środowiska profesjonalnego rachunkowości, audytu i controllingu są powszechnie postrzegani jako ludzie godni zaufania, o wysokich standardach etycznych. Tego (zazwyczaj) oczekują użytkownicy wszelkich raportów (np. finansowych, podatkowych, zarządczych) tworzonych przez rachunkowość. Często wynika to z faktu, że osoby spoza środowiska rachunkowego nie mają stosownej wiedzy czy doświadczenia w zakresie rachunkowości, stąd muszą polegać na specjalistach. Etyczne postawy księgowych sprzyjają spełnieniu nadrzędnej zasady „true & fair view” oraz pozwalają zarządom spółek spać spokojnie, bez obaw, że staną przed sądem za oszustwa księgowe i inne manipulacje finansowe. Czasami bywa jednak inaczej. Zdarza się, że „odważni” biznesmeni świadomie zachęcają księgowych do nieetycznych zachowań, których celem jest np. poprawa lub pogorszenie obrazu sytuacji finansowej. Motywacje i kierunki manipulacji bywają różne, ale łączy je konieczność złamania przez „rachunkowców” (księgowych, kontrolerów, audytorów) zasad etyki zawodowej. W grę często wchodzi duże pieniądze albo ambicja.

Głównym tematem tegorocznej XIII Ogólnopolskiej Studenckiej Konferencji Naukowej „Rachunkowość Warta Poznania” organizowanej przez Studenckie Koło Naukowe Rachunkowości KONTO z Uniwersytetu Ekonomicznego w Poznaniu we współpracy z poznańskim Oddziałem Wielkopolskim Stowarzyszenia Księgowych w Polsce były właśnie etyczne wyzwania w rachunkowości. W konferencji wzięło udział kilkudziesięciu studentów a także kilkunastu praktyków rachunkowości i audytu.

Monografia konferencyjna pod redakcją opiekuna SKNR KONTO, prof. UEP dr. hab. Marka Masztalerza i wydana przez Oddział Wielkopolski SKWP w Poznaniu zawiera ponad 30 artykułów (o charakterze teoretycznym, empirycznym, praktycznym), przygotowanych przez studentów z różnych ośrodków akademickich (Łódź, Poznań, Rzeszów, Wrocław) oraz przedstawicieli środowiska zawodowego. Artykuły dotyczą różnych kwestii w obszarze teorii, polityki czy praktyki rachunkowości finansowej, podatkowej i zarządczej w wymiarze etycznym, w tym manipulacji księgowych, kreatywnej i agresywnej rachunkowości, oszustw finansowych i podatkowych, audytu i kontroli czy też raportowania niefinansowego. Kreślą one szeroką perspektywę etycznych wyzwań w rachunkowości.

5 LAT Z KURIEREM ETYKI

To już 24. wydanie *Kuriera Etyki* i piąty rok z rzędu ukazywania się tego periodyku o etyce widzianej z perspektywy księgowych. Zapraszamy do przejrzenia archiwalnych wydań *Kuriera Etyki*, które zostały wydane w kadencji 2019-2022 i zagłębienia się jeszcze raz w tematy, którymi żyliśmy w tym czasie i które były dla nas ważne, inspirujące lub ciekawe. Do każdego z poniższej zestawionych wydań przypisano aktywny link przekierowujący do pełnej treści danego *Kuriera Etyki*.

1. [NR 1/2018 „Już 10 lat. Tak trzymać!”](#)
2. [NR 1/2019 \(2\) Motor w empatii, jazda z wartościami](#)
3. [NR 1/2020 \(3\) - „Rachunkowość społecznie niezbędna”](#)
4. [NR 2/2020 \(4\) „Kiedy pomagam, a kiedy doradzam?”](#)
5. [NR 3/2020 \(5\) “Bywają i takie dylematy w pracy księgowego”](#)
6. [NR 4/2020 \(6\) „Księgowi w czasie pandemii”](#)
7. [NR 5/2021 \(7\) „Wiosna! Czas na refleksję. Świat wartości i wyborów”](#)
8. [NR 2/2021 \(8\) „Dyskusja o zawodzie księgowego – etyka zawodowa \(cz. 1\)”](#)
9. [NR 3/2021 \(9\) „Dyskusja o zawodzie księgowego – etyka zawodowa \(cz. 2\)”](#)
10. [NR 4/2021 \(10\) „Dyskusja o zawodzie księgowego – etyka zawodowa \(cz. 3\)”](#)
11. [NR 5/2021 \(11\) „Dyskusja o zawodzie księgowego – etyka zawodowa \(cz. 4\)”](#)
12. [NR 6/2021 \(12\) „Witamy! Kolegium Rzeczników Zawodowej Etyki w Rachunkowości”](#)
13. [NR 1/2022\(13\) „Wobec dylematu”](#)
14. [NR 2/2022\(14\) “Po pierwszej debacie. Czekamy na ...Etyka – presja – oszustwa: hasła czy działania?”](#)
15. [NR 3/2022\(15\) “Po pierwszej debacie. Czekamy na ... Zacznij od siebie – sięgnij po ESA.”](#)
16. [NR 4/2022\(16\) “Po pierwszej debacie. Czekamy na W odpowiedzi na pytania”.](#)
17. [NR 5/2022\(17\) “Po pierwszej debacie. Czekamy na ...Draż problem – nie czekaj – pytaj!](#)
18. [NR 6/2022 \(18\) - Wydanie Jubileuszowe](#)
19. [NR 7/2022 \(19\) „Finał 8. i początek 9. edycji konkursu na najlepsze opracowania dylematów etycznych”](#)
20. [NR 8/2022\(20\) O współpracy z pokoleniem „Z”](#)
21. [NR 9/2022\(21\) „56 z 240 synonimów “odpowiedzialności”](#)
22. [NR 10/2022\(22\) „Listopad 2022 Mombaj \(Indie\) – Wrocław \(Polska\)”](#)
23. [NR 1/2023\(23\) „Powrót do przeszłości z dozą teraźniejszości”](#)

MAŁY JUBILEUSZ

Godnym dziś odnotowania wydarzeniem, mającym charakter okolicznościowy, jest 5-lecie naszego *Kuriera etyki*. Ani się spostrzegliśmy, a ukazały się już 24 numery i można powiedzieć, że *Kurier* wszedł w wiek dojrzały. Ci, którzy byli przy zakładaniu tego nieperiodycznego publikatora, pamiętają zapał jaki im się udzielił przy dyskusji nad inicjatywą Pani prof. Anny Karmańskiej, aby Komisja Etyki wydawała „swoją gazetę”, ale też obawy, czy przedsięwzięcie nie jest ponad siły grupy społeczników.

Można odnotować ogólnie, że *Kurier* powstał w 2018 roku z inicjatywy Komisji Etyki i przy jej merytorycznym udziale, lecz w praktyce to oznacza: zaplanuj, pozyskaj materiały do publikacji, opracuj je redakcyjnie, zatroszcz się o szatę graficzną, poskładaj to wszystko i ... już jest gotowy kolejny numer. Wszystko to oczywiście wymaga pewnego wysiłku i troski, aby produkt był dobrej jakości, ale przynosi również cenne doświadczenie, a także satysfakcję jeśli kolejne numery *Kuriera* są pozytywnie przyjmowane przez Czytelników.

Inicjatywie wydawania *Kuriera* od początku patronuje Zarząd Główny Stowarzyszenia Księgowych w Polsce, uznając, że tematyczny publikator (niezależnie czy wydawany w formie papierowej, czy tylko elektronicznej) służy upowszechnianiu zasad

zawodowej etyki w rachunkowości, przekazując na swych łamach strumień informacji o licznych przedsięwzięciach i działaniach Stowarzyszenia w obszarze etyki zawodowej.

Jak *Kurier* spełnia założone zadania? Nie można na to ściśle odpowiedzieć, gdyż jeszcze nie przeprowadzono w tym zakresie badań lub sondaży. Oceny bowiem powinny pochodzić bezpośrednio od Czytelników, a także od jednostek organizacyjnych Stowarzyszenia jako odbiorców i użytkowników materiałów publikowanych w *Kurierze*. Informacje napływające do Komisji Etyki wskazują, że *Kurier* zyskał dość liczne grono Czytelników w środowisku zawodowym księgowych, dla którego przede wszystkim jest przeznaczony, ale ma także odbiorców („linkujących”) z innych środowisk. Jeśli to wzrastające zainteresowanie świadczy o użyteczności pracy społeczników „krzątających się” przy wydawaniu *Kuriera*, to jest dla nich satysfakcjonującą nagrodą.

Przy okazji tego Małego Jubileuszu *Kuriera* nie sposób, nawet w tej krótkiej notatce, nie wspomnieć o olbrzymim zaangażowaniu i wkładzie pracy Pani prof. Anny Karmańskiej, wykonującej w praktyce funkcje naczelnego redaktora *Kuriera*, za co wyrażamy wdzięczność i wielkie uznanie.

Zespół Sympatyków Kuriera

PS. Sympatyków Kuriera wysłuchał Franciszek Wala

15.06.2023

MINĘŁO KOLEJNYCH KILKA LAT

RZUT OKA NA OKRES 2019-2022

Komisja Etyki jest stałą komisją działającą przy Stowarzyszeniu Księgowych w Polsce, ustanowioną przez XIX Krajowy Zjazd Delegatów SKwP. Komisja działa na podstawie Statutu Stowarzyszenia oraz w trybie określonym przez jej regulamin - na rzecz środowisk sygnatariuszy „Kodeksu Zawodowej Etyki w Rachunkowości”.

REALIZOWANE INICJATYWY I INNE DZIAŁANIA

W okresie 4-letniej kadencji Komisja funkcjonowała według zadaniowego programu działania oraz okresowych planów pracy. Przedmiotem prac Komisji były głównie zagadnienia przedstawione poniżej.

I. Kolegium Rzeczników Zawodowej Etyki w Rachunkowości

Komisja Etyki przedłożyła Prezydium Zarządu Głównego inicjatywę powoływania rzeczników zawodowej etyki w rachunkowości (rzecznik etyki) w Oddziałach Okręgowych Stowarzyszenia oraz ustanowienia – na szczeblu krajowym – Kolegium Rzeczników Zawodowej Etyki w Rachunkowości, w którego skład wchodziłoby rzecznicy etyki i członkowie Komisji Etyki. Zarząd Główny Stowarzyszenia Księgowych w Polsce, działając na podstawie art. 27 ust. 1 pkt 2 Statutu Stowarzyszenia, oraz uwzględniając postanowienia uchwały programowej XXII Krajowego Zjazdu Delegatów, w szczególności dotyczące dalszego upowszechniania zasad zawodowej etyki w rachunkowości, przychylił się do powyższej inicjatywy Komisji Etyki (Uchwała nr 971/236/2020 z dnia 28 października 2020 r. w sprawie rzeczników zawodowej etyki w rachunkowości).

Tym samym, dla wszystkich jednostek organizacyjnych (oddziałów) SKwP stworzona została możliwość bezpośredniego oddziaływania na obszarze ich funkcjonowania, poprzez rzeczników etyki, będących pełnomocnikami

Zarządów Oddziałów Okręgowych, w zakresie stałego krzewienia zasad etyki zawodowej, z jednoczesnym wykorzystaniem efektów synergii wynikających z działań podejmowanych wspólnie z Komisją Etyki, wymiany dobrych doświadczeń i wzbogacenia sposobów i form pracy w tym ważnym obszarze działalności statutowej Stowarzyszenia.

Dotychczas powołani zostali rzecznicy w 17 Oddziałach Okręgowych SKwP (na ogólną ich liczbę 25).

II. Debaty wokół zawodowej etyki w rachunkowości

Kolejną inicjatywą Komisji Etyki, mającą charakter przedsięwzięć o zasięgu ogólnokrajowym, są „Debaty wokół etyki”, ukierunkowane na etykę zawodową w rachunkowości. Przygotowywane są one merytorycznie przez Oddziały Okręgowe SKwP, które zadeklarują się jako organizatorzy poszczególnych debat. Debaty te są płaszczyzną, na której wyказаć się mogą praktycznie wszyscy członkowie SKwP, którym kwestie etyki zawodowej nie są obojętne. W przygotowanie debat – pod auspicjami Komisji Etyki i Kolegium Rzeczników – angażują się więc różne osoby będące członkami Stowarzyszenia, które wykazują się inicjatywą organizacyjną i merytoryczną, zapraszając także prelegentów spoza SKwP i wzbogacając tym samym ważny merytorycznie przekaz.

Debaty odbywają się w trybie „niesystematycznym”, co jest rozwiązaniem pożądanym, ponieważ daje Oddziałom Okręgowym możliwość ustalania daty debaty najbardziej dogodnej (mając na względzie kalendarium obciążeń zawodowych w naszym środowisku) dla wszystkich jej uczestników. Z kolei

forma wirtualna lub częściowo hybrydowa tych debat sprawia, iż ich dostępność dla wszystkich uczestników jest większa. Rosnąca frekwencja członków SKwP w czasie debat jest budująca i dobrze świadczy nie tylko o ich organizacji, ale także o wadze problemów i rosnącej wrażliwości etycznej naszej społeczności zawodowej.

Dotychczas zostało zorganizowanych kilka debat, które składają się na cykl poświęcony zasadom etyki wyspecyfikowanym w *Kodeksie etyki zawodowej w rachunkowości*. Ich tematyka przedstawia się jak niżej:

Debaty wokół zawodowej etyki w rachunkowości

2022.02.21	Debata nr 1 – „Zacznij od siebie” 1. Organizator: Komisja Etyki oraz Kolegium Rzeczników Etyki Zawodowej w Rachunkowości. 2. Poruszane kwestie: samoświadomość w etyce, zakres odpowiedzialności etycznej księgowych, sytuacje rodzące konflikty i dylematy, komunikowanie wartości, które księgowy uważa za słuszne i niepodważalne.
2022-03-03	Debata nr 2 – „Po pierwsze – zasada kompetencji zawodowych!” 1. Organizator: Oddział Okręgowy SKwP w Krakowie. 2. Poruszane kwestie: założenia i zasady kompetencji zawodowych, problemy związane z poszerzaniem i aktualizowaniem wiedzy fachowej, jak uporać się z natłokiem codziennych obowiązków, rola umiejętności koncentracji w pracy księgowego, praktyczne wskazówki jak godzić pracę z doształcaniem.
2022-05-17	Debata nr 3 – „Po drugie – zasada niezależności zawodowej” 1. Organizator: Oddział Okręgowy SKwP w Bydgoszczy. 2. Poruszane kwestie: czy i w jakim zakresie niezależność zawodowa jest następstwem i wynika z kompetencji zawodowych oraz wysokiej jakości pracy, niezależność zawodowa a współpraca z pracownikami innych działów, w szczególności w zakresie planowania, zarządzania, controllingu, audytu, rozliczeń publicznoprawnych i sprawozdawczości finansowej, asertywność, kreatywność i niezależność zawodowa księgowych w świetle zachowań etycznych, działalność szkoleniowa SKwP jako element kształcenia postaw etycznych i istoty niezależności.
2022-11-25	Debata nr 4 – „Etyka i odpowiedzialność w rachunkowości” 1. Organizator: Oddział Okręgowy SKwP we Wrocławiu. 2. Poruszane kwestie: zakres stosowania i użyteczność dylematów etycznych w praktyce zawodowej księgowych, aspekty prawne i etyczne odpowiedzialności zawodowej, relacja prawa naturalnego i stanowionego w finansach, kultura etyki, prawda i półprawda, teoria reifikacji a normy etyczne w działalności księgowych.

III. Warsztaty w obszarze zawodowej etyki w rachunkowości

Inicjatywą Komisji Etyki podjętą z myślą o doskonaleniu przekazu zagadnień związanych z etyką zawodową w rachunkowości - w czasie zajęć edukacyjnych prowadzonych w SKwP w ramach ścieżki certyfikacji zawodowej - są tzw. *Warsztaty z etyki*.

Początkowo warsztaty (w liczbie dwóch) odbyły się w trybie stacjonarnym (Poznań, Jelenia Góra). Okres pandemii wymusił zmianę sposobu komunikowania się i warsztaty organizowane są obecnie w formule zdalnej. Komisja zmieniła także ich formułę, otwierając je dla wszystkich osób zainteresowanych poszerzaniem wiedzy z obszaru etyki i identyfikowania takich jej obszarów, które wymagają szczególnej uwagi, nie tylko wykładowców etyki zawodowej w rachunkowości.

W 2022-2023 roku Komisja zorganizowała tryptyk warsztatowy, w którym uczestniczyło (w każdym z osobna) około 100 osób, i który zebrał bardzo dobre opinie. Wsparcie organizacyjne Komisja uzyskała od Centrum Edukacji Nauczycieli SKwP. Warsztaty skierowane były do wszystkich członków SKwP, w tym także do osób funkcyjnych w strukturach organizacyjnych SKwP (dyrektorów i pracowników Oddziałów Okręgowych, rzeczników etyki). Problematyka nimi objęta miała bowiem charakter uniwersalny dla kształtowania postaw etycznych, ważnych dla profesjonalnego wykonywania zawodów związanych z rachunkowością.

Tematyka tryptyku obejmowała:

2023-01-11	Część 1 – Etyczno-moralny wymiar etyki zawodowej
Prowadzący: dr hab. Adam Zadroga, prof. KUL
2023-01-25	Część 2 – Postępowanie w sytuacji dylematu etycznego
Prowadzący: Anna Majczyk-Zawada, coach i facylitator warsztatów rozwojowych
2023-03-22	Część 1 – Demaskowanie nieetycznych zachowań
Prowadzący: dr hab. Robert Sroka, prof. Akademii Leona Koźmińskiego

Omówienie poszczególnych warsztatów zamieściliśmy w niniejszym numerze *Kuriera Etyki*.

IV. Dyskusja o zawodzie księgowego i jego przyszłości

Komisja aktywnie włączyła się w działania SKwP w obszarze definiowania zawodu księgowego, wskazując na **konieczność szerszego zdefiniowania zawodu księgowego, mimo powszechnego**

stosowania tradycyjnej jego nazwy, a mianowicie obejmowania nim wszystkich osób związanych z rachunkowością. Oznacza to jednocześnie poszerzenie pola działania Stowarzyszenia. W dobie bowiem dynamicznych przemian, jakie następują w sferze organizacji działalności gospodarczej, technologii informacyjnej, zarządzania oraz organizacji i podziału pracy, **Stowarzyszenie powinno definiować swoje pole zainteresowań i działania mówiąc o zawodach związanych z rachunkowością.** Należy coraz bardziej wyraźnie artykułować, że używanie nazwy zawodu księgowego jest tylko utrwalonym w słownictwie określeniem semantycznym, które nie odpowiada już obszarowi tematycznemu i zakresowi działań obejmowanych mianem rachunkowości. Opinię tę Komisja w 2021 r. przedstawiła Prezesowi ZG SKwP w dokumencie pt. *Dyskusja o zawodzie księgowego – etyka zawodowa*.

W 2021 roku, w wyniku dyskusji przeprowadzonej z kolei nad przyszłością zawodu księgowego, Komisja Etyki – wyrażając troskę o prawidłowy rozwój i dobro zawodu księgowego, spełniającego ważne funkcje w systemie gospodarczym i społecznym kraju – przyjęła stanowisko w sprawie *Powszechnego stosowania zasad zawodowej etyki w rachunkowości*, które przedstawiła do wykorzystania, w charakterze głosu wspierającego Zarząd Główny SKwP w prowadzonej dyskusji o zawodzie księgowego. W dokumencie tym wskazano, że Komisja uznaje, iż w nurcie toczącej się dyskusji o zawodzie księgowego ważne są poniższe imperatywy:

1. **Wszystkie osoby wykonujące zawód księgowego i zawody związane z rachunkowością** (osoby zajmujące się rachunkowością) powinny być świadome tego, że mają moralne zobowiązanie do poznania i stosowania zasad zawodowej etyki w rachunkowości.
2. **Księgowi pełniący zawodowe funkcje**, z których wynika odpowiedzialność za organizację i prowadzenie rachunkowości jednostek (zwłaszcza główni księgowi), w tym za prawidłowość sporządzania sprawozdań i rzetelność danych pochodzących z zasobów informacyjnych rachunkowości, powinni być prawnie zobowiązani do znajomości i stosowania zasad zawodowej etyki w rachunkowości.
3. **Inne osoby** (poza pełniącymi funkcje, o których mowa powyżej) wykonujące zawodowo czynności finansowo-księgowe powinny być zobligowane do złożenia deklaracji (oświadczenia) o znajomości i stosowaniu zasad zawodowej etyki w rachunkowości.

V. Kurier Etyki

W okresie mijającej kadencji Komisja Etyki przygotowała i opublikowała 22 numery *Kuriera Etyki*. Kurier jest instrumentem szybkiego komunikowania członkom SKwP wiedzy, którą Komisja Etyki pragnie upowszechniać lub propagować w związku z kwestiami etycznymi i działaniami prowadzonymi przez Komisję i Kolegium Rzeczników. Zawartość Kurierów jest bardzo urozmaicona, dzięki temu może mieć wielu odbiorców/czytelników, na czym Komisji szczególnie zależy.

VI. Rozwijanie Banku Dylematów Etycznych w Rachunkowości

Ustawiczną troską Komisji jest powiększanie zasobów *Banku Dylematów Etycznych*, które mogą wspomagać propagowanie i wdrażanie zasad etyki w środowisku zawodowym rachunkowości. Działania na tym polu podejmowane są zarówno przez Członków Komisji, jak i Rzeczników Etyki w Oddziałach Okręgowych, a wspierane są ogłaszaniem kolejnych edycji *Konkursu na najlepsze opracowanie dylematu etycznego z dziedziny rachunkowości*. Niestety zasoby ciągle – w opinii Komisji – są jeszcze skromne, nad czym należy ubolewać, ponieważ Bank ten jest wykorzystywany przez wykładowców etyki w programach szkoleniowych oferowanych przez SKwP i jego urozmaicanie jest bardzo wskazane, tym bardziej, że niestety praktyka gospodarcza dostarcza wielu przykładów kwalifikujących się do opisu jako dylemat etyczny.

Obecnie w *Banku* znajduje się ponad 60 opracowań dylematów etycznych, z tego część jest dostępna na stronie internetowej SKwP, część tekstów zamieszczona została także w opracowaniu *Etyka zawodowa w rachunkowości*. W *Banku* znajdują się także 3 dylematy etyczne przygotowane w formule wideo, która urozmaica walory edukacyjne *Banku*.

VII. Inne działania

W okresie kadencji Komisja przedkładała władzom SKwP, a przede wszystkim Prezydium Zarządu Głównego, stosowne materiały zawierające stanowisko Komisji w sprawach wymagających określonego trybu postępowania, a w szczególności:

- przedłożono stanowisko w sprawie dylematu etycznego księgowych, związanego z problemami jakie (na początku 2022 roku) ujawniły się w toku stosowania zmienionych przepisów prawa o podatku dochodowym od osób fizycznych;
- przekazano stanowisko w sprawie uwag zgłoszonych do Komisji, dotyczących zagadnień etycznych związanych ze świadczeniem usług księgowych przez biura rachunkowe dla firm rosyjskich, w sytuacji zaborczych działań wojennych Rosji na terenie Ukrainy;
- ustosunkowano się – przedstawiając stosowną opinię/odповідь – w sprawie zgłoszonej przez klienta biura rachunkowego, a dotyczącej jednostronnej zmiany warunków finansowych związanych ze świadczeniem usług przez wspomniane biuro;

Rekomendacje na przyszłość

Komisja Etyki z uwagą i troską obserwuje to co dzieje się w środowisku zawodowym osób związanych z rachunkowością, dostrzega nowe zagrożenia, które istotnie rzutują na wartości etyczne stanowiące fundament profesjonalizmu w rachunkowości, a niezbędne także w środowisku przedsiębiorców, w tym zaangażowanych w biznes związany ze świadczeniem usług prowadzenia ksiąg rachunkowych. Uznajemy, iż prowadzone działania Komisji powinny być kontynuowane, mają bowiem tendencję rozwojową, są użyteczne dla członków Stowarzyszenia, wzbudzają zainteresowanie innych środowisk.

Od dziś otwieramy się na nowe inicjatywy i jesteśmy gotowi do działania ze wszystkimi, którzy taką wolę zgłoszą.

A tym czasem, Drogi Czytelniku, zacznij od siebie, jeśli tego jeszcze nie zrobiłeś. Poznaj ESA:
<http://esa.sgh.waw.pl/>

Pozdrawiamy
Komisja Etyki SKwP

**STOWARZYSZENIE
KSIĘGOWYCH
W POLSCE**

Stowarzyszenie Księgowych w Polsce (SKWP) jest, posiadającą osobowość prawną, najstarszą i największą polską organizacją skupiającą przedstawicieli środowiska zawodowego związanego z rachunkowością i finansami. Stowarzyszenie kontynuuje tradycje społeczno-zawodowych organizacji księgowych, działających na terenie ziem polskich od 1907 roku. Od 1989 roku Stowarzyszenie Księgowych w Polsce jest członkiem Międzynarodowej Federacji Księgowych (IFAC). Stowarzyszenie nieustannie dokłada starań, by jego członkowie odznaczyli się wysokimi kompetencjami zawodowymi oraz postępowali zgodnie z zasadami etyki. W 2007 roku Stowarzyszenie uchwaliło **KODEKS ZAWODOWEJ ETYKI W RACHUNKOWOŚCI**, którego sygnatariuszami są wszyscy członkowie SKWP, jak również ponad 2 tys. przedsiębiorstw i innych organizacji oraz osoby indywidualne. W 2009 roku Stowarzyszenie wprowadziło czterostopniową certyfikację zawodu księgowego i tytuł zawodowy dyplomowanego księgowego, w 2013 roku tytuł certyfikowanego eksperta usług księgowych, w 2015 roku zawodowy tytuł certyfikowanego specjalisty usługowego prowadzenia ksiąg rachunkowych i podatkowych. Do Stowarzyszenia należy ponad 24 tys. członków zwyczajnych i 2 tys. członków wspierających. W Stowarzyszeniu działa 25 Oddziałów Okręgowych. Od 2010 roku 9 czerwca obchodzony jest Dzień Księgowego.

www.skwp.pl

PREZYDIUM ZARZĄDU GŁÓWNEGO

PREZES: Jerzy Koniecki
WICEPREZESI: dr Teresa Cebrowska,
dr hab. prof. US Stanisław Hońko
SEKRETARZ: Leszek Lewandowicz
SKARBNIK: Bożena Wilk

Kurier Etyki redaguje

KOMISJA ETYKI:
prof. dr hab. Anna Karmańska
przewodnicząca,
Franciszek Wala wiceprzewodniczący,
Małgorzata Małowińska sekretarz,
Stanisław Kozłowski, Sebastian Kuś,
dr Jan Piątek, Grażyna Urbaniak.

Projekt graficzny nagłówka:

MEDIA DORA Dorota Mirowska

Redakcja:

ul. Górnośląska 5; 00-443 Warszawa
tel. 22 583 49 50, faks 22 622 77 81
e-mail: sekretariat@skwp.pl

© by SKWP. Publikacja jest chroniona przepisami prawa autorskiego. Wykonywanie kserokopii lub powielanie inną metodą oraz rozpowszechnianie bez zgody wydawcy w całości lub części jest zabronione i podlega odpowiedzialności karnej. Przedruk materiałów z „Kuriera Etyki” (w całości lub części), wprowadzanie do banku danych oraz przenoszenie na nośniki magnetyczne dozwolone na zasadach ustalonych w ustawie – Prawo autorskie. Redakcja zastrzega sobie prawo do skracania i adiustacji tekstów oraz zwrotu zamówionych materiałów a niezatwierdzonych do druku. Materiałów niezamówionych nie zwracamy.

fot. Canva

**Wszystkim
Czytelnikom i Sympatykom Kuriera
Etyki życzymy słonecznych, radosnych
i bezpiecznych wakacji!**